

ΠΑΝΔΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ ΙΓ' 15-31
ΜΑΪΟΥ, 1918

ΝΕΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ—ΒΟΔΕΝΑ

Ἡ σιδηροδρομικὴ ἀμαξοστοιχία Θεσσαλονίκης-Μοναστηρίου, ἀφοῦ περάσῃ τὸν ἀπεραντὸν κάμπου, ποῦ ποτίζεται ἀπὸ τρεῖς ποταμούς, τὸν Ἀλιάκμονα, τὸν Λουδία (Καρᾶ-Ἀσμάκ) καὶ τὸν Ἄξιον (Βαρδάρη)—τὴν πεδιάδα τῆς Ἡμαθίας ἄλλοτε, τὸν κάμπου τοῦ Βαρδαρίου σήμερα—καὶ ἀφοῦ ἀρίσῃ ὀπίσω τῆς τῆ Βέρροια καὶ τῆ Νιάουσα, ἀρχίζει ὕστερ' ἀπὸ τὸ χωριὸ Βεργικὸν ν' ἀνεβαίῃ ἀργὰ καὶ ὡσάν ν' ἀγκομαχῇ ἀπότομες ἀνηφοριῆς καὶ βουνοπλαγιῆς. Σέρνεται—ἢμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς—ἐπάνω στ' ἀνατολικά πλάγια τοῦ βουνοῦ Τούρλα, τοῦ μεσημβρινοῦ κλάδου τοῦ ὄρους Βεργίου, ποῦ ὑπερήφανον καὶ συδεντρον ὑψάνεται στῆ μέση σχεδὸν τῆς νοτιοδυτικῆς Μακεδονίας.

Ὑστερ' ἀπὸ τὸν κάμπου τὸν πλατὸν καὶ ἤρεμον, μὲ τὴν παχειὰ γῆ, τὴν ὀργωμένη καὶ μοναδικὴ σὲ γονιμότητα, οἱ λόφοι καὶ οἱ βουνοπλαγιῆς ξεπροβαίνουν ἀμέτρητες, ἀλλεπάλληλες, ὡσάν νὰ σχηματίζουν ἀλυσίδα γραφικῶν τοπίων, ὅπου τὸ μάτι ἀκούραστο καὶ ἀχόρητο βυθίζεται νὰ χαρῇ τὶς ἀσύγκριτες ὁμορφιῆς καὶ τὴν ἀνεγγίχτη παρθενικότητα τῆς φύσεως.

Ἐνῶ ἡ βουνοσειρὰ τῆς Τούρλας φαίνεται ὡς νὰ θέλῃ νὰ σμίξῃ μὲ τὸν ἄλλον κλάδου τοῦ Βεργίου—τὸν Νίτσο, ποῦ ἀπλώνεται βορειότερα, μιὰ κοιλάδα βαθειὰ χωρίζει τὰ δυὸ βουνὰ καὶ ἀνάμεσόν τους ἕνας μέγας καὶ ἀπότομος βράχος ὀρθώνεται σὲ ὕψος 100 μέτρων καὶ περισσότερο καὶ στὴν κορυφὴν τοῦ εὐρύχωρον ὄροπέδιου.

Μοιάζει ὁ βράχος μὲ φρούριον φυσικόν, ποῦ ἐθεμελιώθηκεν ἐκεῖ γιὰ νὰ προστατεῖν ὅλη τὴν περιόχην ἐκείνην, τὴν ἀφθαστη σὲ ὁμορφίᾳ. Πλούσια ἐσκόρπισεν ἡ φύσις τὰ δῶρα τῆς: Τὰ βουνὰ μαυρίζουν ἀπὸ τὰ πικρὰ δάση. Χαράδρες βαθειῆς, δείχνουν ἀπὸ μακριὰ τὸ χάος τους ρεμα-

τιῆς ἀβλακίωνουν τὶς πλαγιῆς καὶ τὰ ριζὰ τῶν βουνῶν. Ποτάμια κυλοῦν τ' ἀφρισμένα νερὰ τους. Λόφοι ὡς ζωγραφιστοὶ ξεπετιοῦνται μὲ τὶς ἤρεμες καμπύλες τους καὶ τ' ἀμπελοφυτεμένα πλάγια τους· λειβάδια χαριτωμένα, χλοερὰ καὶ ὀλόδροσα· καὶ γραφικῆς διπλῆς τῆς γῆς, ποῦ παντοῦ παρουσιάζει ὀργιαστικὴ τὴν γονιμότητά τῆς. Ἐπάνω στὴν κορυφὴν τοῦ βράχου ἀπλωτὴ καὶ ἀνεμόδαρτη ἢ πόλις τῶν Βοδενῶν. Κάτω στῆ βῆσι τοῦ ἀπλώνεται ἡ ἔρακουστὴ κοιλάδα. Κι' ἀπὸ τὰ δυτικὰ πλάγια τοῦ φαίνονται νὰ κυλοῦν κάτω πρὸς τὴν κοιλάδα, ὡσάν κορδέλλες πλατεῖες ἀσημένιες, νερὰ γάργαρα, κρουσταλλένια, μὲ ὄρμην καὶ πάταγον, ποῦ σασιζοῦν: εἶναι οἱ καταρράκτες.

Ἀπὸ τὸν σιδηροδρ. σταθμὸν ἕνας δρόμος πλατὺς καὶ ἴσιος, φέρνει πρὸς τὴν πολιτεία. Τὰ Βοδενὰ ἔχουν ὅλο τὸ χεῶμα πόλεως τουρκικῆς. Ἀρόμοι στενοὶ, σύντομοι, καλντερισμοστρωμένοι. Σπίτια χαμηλά, ταπεινά, κακοφτιασμένα· ξεχωρίζουν μερικὰ μὲ κάποιον ἕγνος ἀρχιτεκτονικῆς, καλοφτιασμένα, ἱκανὰ νὰ φέρουν τὸ βάρος τοῦ τίτλου: «σπίτι». Κι' αὐτὰ εἶναι τὸ περισσότερο τὰ δημόσια κτίρια καὶ τὰ ἰδρύματα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος. Καμιά δεκαριά τζαμιά ὑψώνουν μελαγχολικὰ τοὺς μιναρέδες τους, ὡσάν νὰ θέλουν ἀκόμη καὶ τώρα νὰ σώσουν κάτι ἀπὸ τὴν ἀγερωχία τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας. Μιὰ σειρὰ ἀπὸ καταστήματα—τὰ ζεργαστήρια ὅπως τὰ λένε οἱ γιότιοι—χαμηλά, στενόχωρα, πῶ πολὺ σκοτεινὰ καὶ ὑγρά, συγκροτοῦν τὴν ἐμπορικὴν ἀγορὰν, ποῦ ἔχει ἀρκετὴν ζωηρότητα.

Καὶ ὅμως μ' ὅλ' αὐτὰ ἡ πόλις τῶν Βοδενῶν εἶναι ὀραία. Τριγυρίζει πάντα ἐπάνωθι τῆς ἡ μαγεία τῆς ἐξωτικῆς ὁμορφιάς, τὸ γόνιτρον ποῦ σκεπάζει κάθε τί προικισμένο μὲ τοῦ θρύλου τὸ χάρισμα καὶ τὴν ἱστορικὴ δόξα. Κ' ἔχει ἀκόμη

την μελαγχολία, που αφήνουν σαν άφωνο θρήνο για τον χαμό τους, τα περασμένα μεγαλεία.

Λείπουν από τα Βοδενά όλες οι τεχνητές ομορφιές και υπάρχουν όλες οι φυσικές. Οι άνθρωποι μέσα στο πέραςμα των χρόνων, ύστερ από το σβύσιμο κάποιας υπέροχης δόξας, δεν ήθελσαν να κοπιήσουν για να προσθέσουν πάλιν τις πρώτες. Ίσως να έχασαν τις δεύτερες. "Αν δεν έχουν σήμερα τα Βοδενά τίποτε άλλο, έχουν όμως νερά και πρασινάδα. Κάθε συνοικία έχει και το ποτάμι της σε κάθε σταυροδρόμι, στη μέση κάθε δρόμου υπάρχει κι από ένα γεφύρι ξύλινο ή πέτρινο. Τρέχουν τα ποτάμια ανάμεσα στην πολιτεία με διάφορα κλώσματα, σκορπίζουν το κελάρισμά τους δροσερό και χαρούμενο· κινούν νερόμυλους και ποτίζουν κήπους· ζωονοούν χιλιάδες μουριές, πλατάνια κι άπειρα καρποφόρα δέντρα. Περνούν εμπρός από τα σπίτια, και οι γυναίκες έχουν εκεί πάντα πρόχειρο το πλυσταριό τους, όπου πλένουν και λευκαίνουν σιγοτραγουδώντας.

Στο ανατολικόν του βράχου μέρος πρέπει να σταθί κανείς για να χαρή ολόκληρη και μονοκόμματη την ομορφιά, που θα ξεδιπλωθή εμπρός του. "Απ' εκεί τα ποτάμια, αφού τρέξουν ανάμεσα στην πολιτεία, κατακυλιούν κάτω προς την κοιλάδα, αφορισμένα τώρα, με όρμη ανυπότακτη, με βοή και πάταγο, που σκεπάζουν κάθε άλλον γύρω θόρυβον, ώσάν ν' αφήνουν άλατα μους θριαμβευτικούς.

Κάτω στην κοιλάδα η βλάστησις φαρομανάει. Λογής-λογής δέντρα ήμερα, που καθένα στην ώριμήν από την φύσιν εποχήν είναι φορτωμένο καρπούς, δροχόνονται δίπλα σε άγρια και γύρω στους κορμούς τους διαπλώνεται ο κισσός κι απλώνει τα φύλλα του τα πρασινόμαυρα, ώσάν να θέλη να τ' αγκαλιάσει όλα και να τα παρουσιάει πάντα στολισμένα με της πρασινάδας τον πλούτο. Τα δροσόλαλα νερά κυλούν ανάμεσα σε λόχη βαθειά, σε πυκνή χλόη. Κι αφήνουν να σκορπίζεται το μυστηριακό θέλητρο τους άλση, που τα σκεπάζει κάποια σιγαλιά ιερή, κάποια γαλήνη, μητέρα θρύλων φυσιολατρικών.

Εκεί, στα μυθολογικά τα χρόνια — καθώς λέγει ο "Ηρόδοτος — ήταν οι κήποι του Μίδα, όπου αυτόματα έβγαιναν τα ρόδα με τα ξήνητα φύλλα κι ασύγκριτα στην ευωδία. Εκεί οι Μακεδόνες έπιασαν τον Σειληνόν και τον Ίδεσαν, ενώ έγγονιαστος τριγυρούσε και χαρακοπούσε μέσα στη φυσική ομορφιά. Τώρα ύψώνει εκεί ένα μοναστήρι — της Αγίας Τριάδος — σκορπίζοντας την αγία γαλήνη του και συγκεντρώνοντας τη βαθειά λατρεία των πιστών, προς την

αυτοπόστατη θεότητα, που ήλθε να νικήση στη συνειδησι των ανθρώπων τους θεούς του "Ολύμπου, σωριασμένους πιά σε ξρείπια.

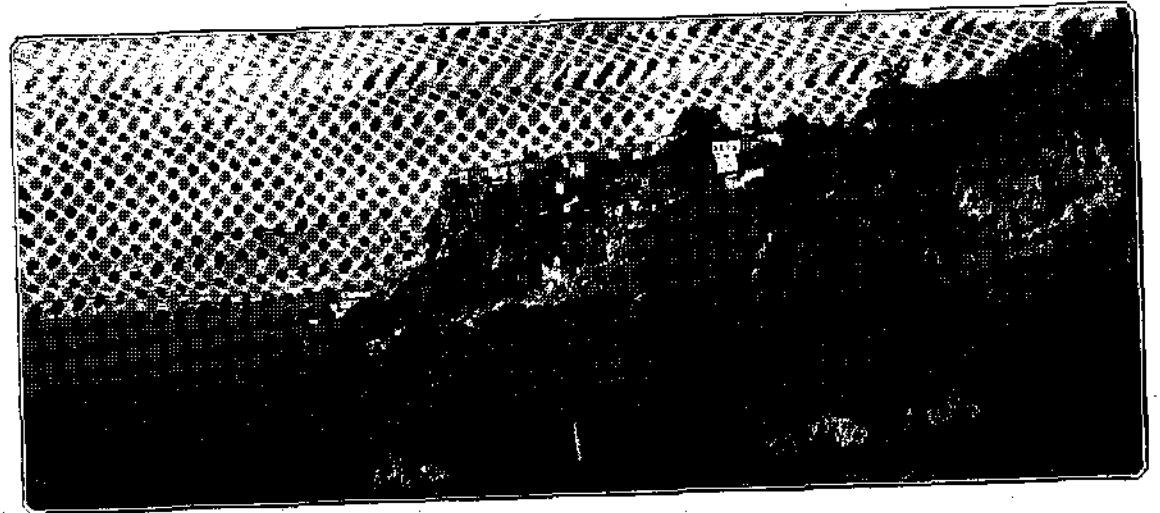
Στους μυθικούς αυτούς κήπους του Μίδα ανασκαφές, που έγιναν εδώ και πενήντα χρόνια, έφεραν στο φως αγάλματα και τάφους αρχαίους. "Ηταν, καθώς λένε, οι τάφοι των πρώτων βασιλέων του αρχαιότερου μακεδονικού βασιλείου, της "Ημαθίας, που είχε πρωτεύουσα την "Εδεσσα. Αιώνες κ' αιώνας πέρασαν και δεν ήμπορεσαν να χαλάσουν την ομορφιά της χώρας αυτής, όπως απλώσαν τον χαλασμό και το σκοτάδι επάνω στη δόξα της και στην ιστορία της.

"Εδεσσα, Αιγαί, Βοδενά.

Τρεις όνομασιες, που καθορίζουν το χαρακτηριστικόν γνώρισμα της πόλεως και ξεχωρίζουν μαζί τις ιστορικές της τύχες.

"Εδεσσα θά ειπή τόπος, που βρέχεται από πολλά νερά. Αιγαί σημαίνει πάλιν νερό, όταν πάρη κανείς τη λέξη στην αρχική της σημασία. Βοδενά, από το βουλγάριο βόδα (νερό), θά ειπή χώρα με άφθονα νερά.

Μέσα από το σκοτάδι, που σκεπάζει τα πρώτα ιστορικά χρόνια, μόλις ξεφεύγουν μερικώς ανάλαμπες για να δείξουν θαμπά ποιά ζωή και ποιά θέσι κρατεί στην ιστορίαν η "Εδεσσα. "Η "Ημαθία, όπως έλεγαν στην αρχαιότητα τη χώρα, που βρίσκεται μέσα στην περιοχή, που ορίζεται από τους ποταμούς "Αλιάκμονα και Λουδία, και έφθανεν έως κάτω στην παραλία, όπου έχύνονταν οι δύο αυτοί ποταμοί, ήταν το πρώτο μακεδονικό βασίλειον. Ο "Ηρακλείδης Κάρανος, ένας από τους αρχαιότερους βασιλείς της "Ημαθίας έκυριεύσε στα 814 π. Χ. την "Εδεσσα και την έκαμε πρωτεύουσα του κράτους του, και από τότε η μικρή κι άσημαντη πολιτεία αρχίζει να μπαίνει στην ιστορία. "Η τοποθεσία της δίνει κάτι από τη μεγαλοπρέπιά της, από το άγέρωχό της, από τη λαμπρότητά της και την ξαστεριά του ορίζοντός της στους βασιλείς της "Ημαθίας, που νοιώθουν μέσα τους τη δημιουργικήν όρμη. Το μικρό βασίλειον, όλο και μεγαλώνει και η πρωτεύουσά του — φρούριο φυσικό κι άπότη — γεννάει πάντα και νέες φιλοδοξίες, που θροφούνται τώρα πιά με του "Ελληνισμού την ιδέα. Κ' έτσι ο "Αλέξανδρος Α' στην εποχή των περσικών πολέμων θέλει να αναγνωρισθί γνήσιος "Ελλην και ανακηρύσσεται τέτοιος στους "Ολυμπιακούς αγώνας από τους έλληνοδικας. Έξυπηρετεί την "Ελλάδα στους μηδικούς πολέμους, ονομάζεται πολιτής "Αθηναίος, φιλοξενεί στα ανάκτορά του τον Πίνδαρον και μπάζει τη Μακεδονία στον μεγάλο κύ-

TA BODENA

κλο του "Ελληνισμού, ώσάν ελληνική πιά χώρα.

"Η "Εδεσσα είναι η έκαουστή πιά πρωτεύουσα της Μακεδονίας έως τα 400 π. Χ. όταν ο μεταρρυθμιστής και μεγαλοδείτης βασιλεύς "Αρχέλαος για λόγους βαθειά πολιτικούς και εθνικούς έκαμε πρωτεύουσα του βασιλείου του την Πέλλα. "Η "Εδεσσα όμως — που τώρα είχε και τ' όνομα Αιγαί — έμεινε πάντα μέσα στη συνειδησι των Μακεδόνων ως το πραγματικόν κέντρον και η ιερά πόλις του Μακεδονισμού. Εκεί έθάβοντο ακόμη οι βασιλείς και στα κατοπινά τα χρόνια. "Απ' έξω από το περιήρημο θέατρό της έδολοφονήθηκε στα 336 από κάποιον Πανσανία και ο Μέγας Φίλιππος — ο κυριώτερος δημιουργός της μεγάλης Μακεδονίας — ενώ έπήγαινε εκεί για τους γάμους της κόρης του Κλεοπάτρας.

"Υστερ από καιρόν, όταν η μακεδονική δόξα και δύναμις άρχισαν να παίρνουν τον δρόμον του ξεπεσμού, ο Πύρρος στα 274 π. Χ., αφού ένίκησε τον βασιλέα "Αντίγονον, άφισε στην "Εδεσσα φρουράν από Γαλάτες. Αυτοί, «γένος άπληστότατον χρημάτων» καθώς λέγει ο Πλούταρχος στη βιογραφία του Πύρρου, έληλάτησαν την πολιτεία, άνοιξαν τους τάφους των βασιλέων, έπληραν όσα πολύτιμα ήταν εκεί μέσα και τα κόκκαλα των θαμμένων τα εκάρπισαν στους τέσσερες άνέμους. "Ηταν η πρώτη συμφορά, που βρήκε την παλιά πρωτεύουσα της Μακεδονίας. Έρχονται κατόπιν οι Ρωμαίοι, που άφισαν άλησμόνητη την άγριότητα της κυριαρχίας τους — μ' όσο κι αν εκήρυξαν ελεύθερες πολλές πόλεις της Μακεδονίας και μέσα σ' αυτές και την "Εδεσσα — και που δεν είχαν τη δύναμη στα πρώτα χρόνια του χριστιανισμού να συ-

κρατούν τις διάφορες βάρβαρες φυλές, όσες έφεραν τακτικά την έρημωσι και την καταστροφή σ' όλη την Μακεδονία και ξεχωριστά στην "Εδεσσα, που οι άνθρώποι και οι διοικηται την είχαν ξεγυμνώσει από τα καλλιτεχνήματα της και τους θησαυρούς της, καθώς ιστορούν ο Τίτος Λίβιος και ο Κικέρων.

Κ' έτσι σιγά-σιγά η "Εδεσσα η Αιγαί από «nobilis urbs» όπως την ονομάζει ο Τίτος Λίβιος, καταντάει πολιτεία άσημαντη. Δεν ακούεται πιά τ' όνομά της παρά πολύ σπάνια, ίσαμε τον ένατον αιώνα, όταν την κυριεύουν οι Βούλγαροι και της δίνουν την καινούρια όνομασία Βοδενά. Οι Βυζαντινοί χρονογράφοι την αναφέρουν συχνά και περιγράφουν την όχληρότητά της.

Μέσα στη μεγάλη πάλη του "Ελληνισμού με τον βουλγαρισμόν, τα Βοδενά σημειώνουν από τις σπουδαιότερες σελίδες. Στα 1001 ο Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος έπολιόρχησε την παλιά πρωτεύουσα της Μακεδονίας, την έκυριεύσε και έδωκε την άδεια στον νικημένο Βούλγαρο φρούραρχό της Δραξάν να κατοικήση στη Θεσσαλονίκη σαν φίλος του και να πάρη γυναίκα "Ελληνίδα. Μα το φίλι φίλος δε γίνεται. Μήτε τα φυλετικά μίσση κοιμούνται ποτέ για πάντα. Τρεις φορές ο Δρακομούνται με τους Βουλγάρους να πολεμήση τον Βουλγαροκτόνον Αυτοκράτορα, και τις τρεις φορές πιάσθηκεν αιχμάλωτος. Τις δυο πρώτες ο μεγαλόκαρδος Βασίλειος έσυγχώρησε τον Δραξάν την τρίτη τον έθανάτωσε.

"Η μοίρα των Βοδενών ήταν να γνωρίση τώρα πιά πάντα την καταστροφή και τον τρόμο. Στα 1081 πέρασαν απ' εκεί και Νορμανδοί κι άφισαν δυνατά τα σημάδια της βαρβαρικής

επιδρομής τους. Στά 1335 παρουσιάζεται εμπρός στην όχυρωμένη καλά πολιτεία ο Κρόλης της Σερβίας Στέφανος Δουσαν. Δεκαέξ χρόνια την επόλοιορκούσεν η άνδρεια του άρχοντος Αυξικού και της αυτοκρατορικής φρουράς έματαίωσαν την όρμην του Κρόλη, ως πού μερικοί προδότες τον έβοήθησαν να την κυριεύση. Ο χρονόγράφος Καντακουζηνός σε λίγες γραμμές περιγράφει πώς η πολιτεία παραδόθηκεν από τον Κρόλη στους στρατιώτες του για να την λεηλατήσουν και ύστερα να την πυρπολήσουν οι περισσότεροι κάτοικοι εξήτησαν καταφύγιο στη Βέρροια και σ' άλλες πόλεις της Μακεδονίας κι όταν ο Σέρβος έφυγε, ξαναγύρισαν και έκτισαν καινούρια σχεδόν πολιτεία. Και τέλος φθάνει και ο τουρκικός χειμαρρός. Στά 1362 ο στρατηγός του Μουράτ Α', ο άρνησίθρησκος Έβρενός βέης, κυριεύει τα Βοδενά. Η τουρκική κυριαρχία θεμελιώνεται στην πρωτεύουσα του Καρανού άγρια. Από την πόλιν αυτήν ξε-

ΚΑΤΑΡΡΑΚΤΗΣ ΤΩΝ ΒΟΔΕΝΩΝ

κίνησε στά 1423 ο Τουρκός άρχοντας της Τουραχάν και στρατηγός του Μουράτ Β', για να φέρη την καταστροφή στην Πελοπόννησο και να σύρη από πίσω του στο γυρισμό του 6,000 σκλάβους. Κάτω από τον τουρκικό ζυγό τα Βοδενά έχασαν όλότελα το παλιό μεγαλείο τους δέν έχάθησαν μονάχα η όμορφιά της τοποθεσίας τους και η ελληνική τους ψυχή.

Στά Βοδενά έπηγα όταν πιά — λίγες ήμέρες πριν — ο βασιλικός άρχιστράτηγος του ελληνικού στρατού είχε φέρει σ' αυτά τον άέρα της έλευθερίας και είχε πάει καθάλλα στη μητρόπολι να προσκυνήση.

— Ίμα!... νέμα!... άκουσα μιά μέρα να φωνάζουν μερικά Έλληνόπουλα, ένφ έπαιζαν.

— Τί λέν αυτά; ρώτησα.

— Κοροϊδεύουν τη βουλγαρική γλώσσα, μου άπαντούν. Ίμα θά είπη «έχει» και νέμα «δέν έχει».

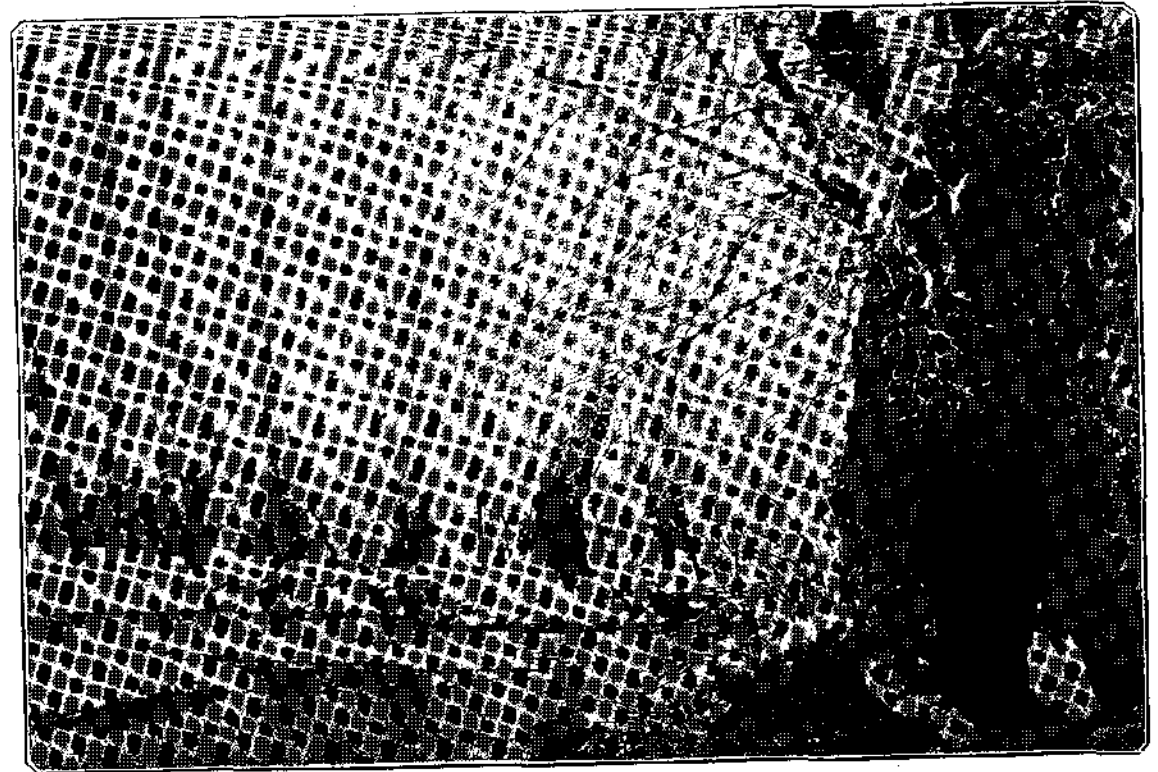
— Μα δε μιλούν βουλγάρικα οι Έλληνες;

— Οι γεροντότεροι ναι, η νέα γενεά όμως τό θαρρεί ντροπή κι άτιμία να μιλήση βουλγάρικα. Τα Βοδενά είναι πολιτεία ελληνική.

Δέν ήταν άνάγκη να μου τό είπη ανθρώπινο στόμα. Η ελληνική μητρόπολις, τό επιβλητικόν αυτό κτίριο με τό έξωτερικόν του, πού σκορπίζει τον σεβασμόν, όπως όλα τα παλιά ιστορικά πράγματα, τα ελληνικά σχολεία, η κοινότης, πού συντηρούσε γιατρούς και φαρμακεία για τους φτωχούς, η φιλαρμονική, τα οικοτροφεία για τα όρφανά Έλληνόπουλα, τό έφώναζαν δυνατά.

Η πάλη του ελληνισμού με τον βουλγαρισμόν ήταν και στην πόλιν αυτήν τα τελευταία χρόνια άγρια. Μα τό ελληνικόν πνεύμα ένίκησε πέρα για πέρα. Έδώ και πενήντα χρόνια οι Έλληνες μιλούσαν όλοι σχεδόν τό μακεδονοσλαβικόν ιδίωμα. Σήμερα η ελληνική γλώσσα καθαρή άκούεται μέσα στους δρόμους και σ' όλα τα σπίτια των Έλλήνων. Η ένδικη συνείδησις είχε ξυπνήσει όλότελα από καιρό, και γι' αυτό τα ελληνικά Βοδενά διαμαρτυρήθηκαν με όρμην έναντίον της συνθήκης του Αγ. Στεφάνου, πού ήθελε να τα προσκολλήση στη μεγάλη Βουλγαρία.

Από τους κατοίκους έως 6,000 είναι Τουρκοί, 2,000 Βούλγαροι και 4,000 Έλληνες. Μα τό ελληνικόν πνεύμα κυριαρχεί παντού. Οι Βούλγαροι καταγίνονται στα ταπεινότερα επαγγέλματα οι Έλληνες κρατούν τό εμπόριο στα χέρια τους και μόνον αυτοί έσκέφθησαν και μπόρεσαν να χρησιμοποιήσουν την κινητήριον δύναμιν των καταρρακτών. Δύο νηματουργεία — τα μεγαλύτερα της Ανατολής — υπάρχουν εκεί. Το ένα κάτω στην κοιλάδα, μέσα σε μιá μεγάλη και βαθειά χαράδρα, τό άλλο στην άνατολική πλα-

ΤΑ ΒΟΔΕΝΑ ΣΧΙΟΝΙΣΜΕΝΑ

για του βράχου. Κινούνται και τα δύο με ηλεκτρισμόν για την παραγωγή του χρησιμοποιείται η κινητήριος δύναμις των νερών των καταρρακτών. Υπάρχει ακόμη κ' ένα ηλεκτροκίνητο σχολιοποιείον. Έκατοντάδες φτωχοκόριτσα και γυναίκες Έλληνοπούλες από τα Βοδενά και τα περίχωρα εργάζονται σ' αυτά. Ο ελληνικός πατριωτισμός βαδίζει σφιχτά χροπιασμένος με την ελληνικήν έπιχειρηματικότητα.

2726 χρόνια έπέρασαν από τον καιρό, πού ο Ηρακλείδης Κάρανος έκαμε πρωτεύουσα του πρώτου βασιλείου της Μακεδονίας την Έδεσσα. Οι τύχες και η ιστορία των Βοδενών σ' αυτό τό μεγάλο χρονικόν διάστημα είναι ιστορία και τύχες όλης της Μακεδονίας. Η δόξα και τό μεγαλείον άνθισαν επάνω στο όροπέδιον, τό νεροπλημμυρισμένο, και σαν από άετοφώλη άσιορπίσθησαν κάτω και γέμισαν όλη την ξακουστή χώρα κ' ύστερα απλώθηκαν στην οίκονμένη με τη μακεδονίτικη φάλαγγα. Και κατόπιν ο ξεπεσμός. Σήμερα ξαναθίζει εκεί μιá νέα όρμη και καινούριο άγέρι φυσάει επάνω στην κοιλάδα. Το μεγαλείο μπορεί να ξαναγεννηθή.

Ένας περίπατος ακόμη στο δυτικό μέρος της πόλεως. Αφού περάση κανείς μέσ' από στενορύμια και βγή έξω από την πόλιν, στέκει και πάλι σαν σαστισμένος να θαυμάση. Κήποι, μικρά λειβάδια, άμπέλια, λοφίσκοι καταπράσινοι, με καμπύλες χαριτωμένες και πέρα υπερύψηλη η κορυφή του Βερμίου όρους. Το βουητό του όρμητικου ποταμού Βόδα άκούεται εκεί κοντά. Τρέχει ανάμεσα σε φροντωτά και λεβεντόκορμα πλατάνια, πού σκεπάζουν και τις δύο όχθες του. Ο πλατύς και καλοφτιασμένος δημόσιος δρόμος ανοίγεται μαγευτικός, προκλητικός. Είναι — καθώς λένε — ο ίδιος δρόμος πού είχαν χαράξει οι Ρωμαίοι, η περίφημη Έγνατία όδός, πού άρχιζεν από την Επίδαμνον της Ίλλυρίας, περνούσεν όλη την Μακεδονία και την Θράκη κ' έφθανεν έως τον Πόντον της Ασίας. Απλώνεται εκεί σε μεγάλο διάστημα ένα θέαμα, πού μιλεί ίσα στην ψυχή και συνεπαίρνει τη φαντασία. Η φύσις δέν έγνωρισε τον περιορισμό στο σκόρπισμα της όμορφιάς.

Και φεύγει ο ξένος νοιώθοντας έναν άνίκητο πόθο να μουρμουρίξη πάντα μόνος του: Βοδενά, Βοδενά.

ΤΟ ΠΑΓΓΑΙΟΝ

Τὸ βουνόν, πὸν τὸ ὄνομά του σήμερα τὸ προφέρει κάθε ἑλληνικὸν στόμα, ὑψώνεται εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν ἄκρην τῆς μακεδονικῆς χώρας ὠραίων, ὑπερήφανον, κατάφυτον. Ὑψώνεται ἀκόμη ὡς ἕνας παντοτεινὸς διαλαλητῆς τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, πὸν ἤνθισεν ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς μυθολογικοὺς χρόνους ἕως σήμερα χωρὶς τὸ πέρασμα τῶν χρόνων νὰ τὴν ἐξαδυνατίσῃ.

Ἡ φύσις ἐσοκέρπισεν ἀφθονα ἐπάνω εἰς αὐτὸ δλα τὰ κάλλη της καὶ τὰ πλοῦτή της. Ἡ ἱστορία τὸ ἐκλείσεν εἰς τὴν περιοχὴν της ὡς ἕνα ἀπὸ τοὺς ἐξαιρετικοὺς ἐκείνους τόπους, ὅπου τὰ γεγονότα ἐξευλιχθησαν μὲ τραγικὸν μεγαλεῖον. Ἀκμὴ καὶ παρακμὴ πόλεων, περάσματα λαῶν, μάχαι πολυέκτροι, θριάμβοι καὶ καταστροφαὶ ἀνδρῶν, πὸν ἐκράτησαν εἰς τὰ χέρια τῶν τὴν τύχην Κρατῶν καὶ Ἐθνῶν, εἶναι ἡ συνολικὴ ἱστορία τοῦ Παγγαίου ὄρους.

Τὸ ὄρος Παγγαῖον καὶ Πάγγαιον κατὰ τοὺς ἀρχαίους — Πιρναῖο κατὰ τοὺς νεωτέρους καὶ Πιλὰφ — Τελέ κατὰ τοὺς Τούρκους — ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τῆς Κερκινίτιδος τῶν ἀρχαίων λίμνης — τῆς λίμνης Ἀχινοῦ ἢ Ταχίνοῦ τῶν νεωτέρων — καὶ ἀπὸ τὸ μεσημβρινὸν ἄκρον της καὶ μὲ πλαγίαν βορειοανατολικὴν κατεύθυνσιν ἐκτείνεται μέχρι τῆς κοιλάδος τοῦ σημερινοῦ Πραβίου καὶ τῶν τεναγῶν τῶν Φιλίππων. Αἱ τελευταῖαι ὑπὸρειαί του πρὸς βορρᾶν ἀπλοῦνται ἡρέμα διὰ νὰ συναντήσουν τὰς μεσημβρινὰς τοιαύτας τοῦ Μενοικίου ὄρους, οὕτως ὥστε τὸ Παγγαῖον νὰ φαίνεται ὡς συνέχεια τῆς μεγάλης ὄροσειρᾶς τοῦ Ὀρβήλου. Πρὸς νότον αἱ ὑπὸρειαί του ἐνοῦνται μὲ τὰς ἀρκτικὰς τοῦ ὄρους Συμβόλου ἢ Νέας Πιερίας, τοῦ ἐκτεινομένου κατὰ μήκος τῆς παραλίας εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον. Καταλαμβάνει δηλαδὴ τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ μεσημβρινοῦ ὄρειου τῆς ἀρχαίας τῶν Ἡδωνῶν χώρας ἢ τῆς σημερινῆς Ζίχνης.

Ἡ ὑψηλότερα κορυφή του εἶναι ἕως 1500 μ.

Ὑπὸρειαί εὐγραμμοί, κοιλάδες γραφικαί, κλιτύες σύνδενδροι, ἀκρόρειαί ὅπου ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι ἐλαφρὰ καὶ διανγῆς, ὃ δὲ ἀἴε ἀρωματώδης καὶ γεμάτος ὀξυγόνον, καμπυλώσεις καὶ πτυχαὶ ἐδάφους χαριτωμένα ἀποτελοῦν τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν καλλωνῶν του, ἐνῶ ἡ πλουσία βλάστησις, ἢ κατὰ τὴν ἀνοιξιν κυρίως ὀρυγνιστικὴ τῶν ἀνθέων πληθώρα, εἰς τὸ ὅσον ὥστε τὸ ὑπερήφανον ὄρος νὰ παρουσιάζεται ὡς ἕνας ἀπέραντος ἀνθῶν, μαρτυροῦν τὴν γονιμότητα

τῆς γῆς. Καὶ μέσα εἰς τὰ σπλάγγνα τῆς γῆς αὐτῆς μὲ τὸ ὑπέρυθρον χροῶμα κρύπτεται ἄλλος πλοῦτος ἀπὸ μεταλλεύματα χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ, σιδήρου, μολύβδου.

Κανὲν ἀπὸ τὰ δῶρα της εἰς πλοῦτον καὶ ὠραιότητα δὲν ἄφησεν ἡ φύσις, πὸν νὰ μὴ τὸ χάριση εἰς τὸ ὄρος αὐτό. Τὰ παντοειδῆ ὑψίκοσμα ἄγρια δένδρα, πὸν παρέχουν ξυλείαν ναυπηγῆσιμον καὶ ἄλλην πολύτιμον, ὑψώνονται πλησίον τῶν ἀπειραφίδμων καρποφόρων καὶ τὰ ἀγριολούλουδα φυτρώουν μαζί μὲ τὰ εὐγενέστερα τῶν ἀνθέων καὶ δίπλα εἰς τὰ ρόδα — τὰ ρόδα τοῦ Παγγαίου τὰ θαυμαστά ἀπὸ τοὺς μυθολογικοὺς χρόνους ἕως σήμερα. — Νομίζει κανεὶς ὅτι ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἀεννάως ἀνθοῦσαν αὐτὴν φύσιν, εἰς ὅλην τὴν ἀρωματώδη ἀτμόσφαιραν καὶ εἰς τὴν σπαργώσης γονιμότητος γῆν πλανᾶται ἀκόμη καὶ τὴν γεμίζει ἡ ζωοπαθῆς ψυχὴ τῆς Φυλλίδος, τῆς κόρης τοῦ Θρακῆ βασιλέως, πὸν ἀφοῦ ἐπερίμενε ματαίως ἐπὶ πολλὸν χρόνον τὸν μνηστῆρα της, τὸν υἱὸν τοῦ Θησέως, ἐκρεμάσθη, καταρωμένη ὄλους τοὺς Ἀθηναίους, εἰς τὰς Ἐννέα Ὀδοὺς, τὴν κατόπιν Ἀμφίπολιν, διὰ νὰ στολισθῇ μὲ τὸ ὄνομά της ἡ χώρα ἢ μεταξὺ τοῦ Παγγαίου καὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτου, πὸν χύνεται εἰς τὴν Κερκινίτιδα λίμνην.

Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ὠραιότης τῆς χώρας αὐτῆς ἔφεραν ἐκεῖ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς λαοὺς καὶ λαοὺς διὰ νὰ γίνον κύριοι της. Θράκες, Πέρσαι, Ἀθηναῖοι, Λακεδαιμόνιοι, Μακεδόνες, Ρωμαῖοι, Νορμανοί, Φράγκοι, Τούρκοι, ἄλλαι βάρβαροι φυλαὶ συνεκρότησαν μάχας πολυέκτρος. Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Δημοσθένης, ὁ Διόδωρος, ὁ Στράβων, ὁ Δίων Κάσσιος, Λατῖνοι συγγραφεῖς, Βυζαντινοὶ χρονογράφοι ἐξιστόρησαν τὰ αἰματηρὰ γεγονότα μαζί μὲ τὴν ὠραιότητα καὶ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας, ὅπου ἠγωνίσθησαν ὅλοι αὐτοὶ οἱ λαοὶ διὰ νὰ περάσουν ἀλληλοδιαδόχως νικηταὶ καὶ νικημένοι.

Ἡ ἱστορία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου εἶναι γεμάτη ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων κατὰ τὰ μέρη αὐτά, ὅπου ἤμασαν τόσαι καὶ τόσαι ἑλληνικαὶ πόλεις μεγάλαι καὶ ἰσχυραί. Ἡ Ἀμφίπολις, πὸν εἶδε τὸν Λακεδαιμόνιον στρατηγὸν Βρασιδαν νὰ φονεύεται ὡς ἀληθινὸς ἦρωας εἰς τὴν ἀμυνάν της κατὰ τῶν πολιορκητῶν Ἀθηναίων καὶ ὕστερον — μετὰ χρόνους πολλοὺς — τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον νὰ ἐκινῆ ἀπὸ αὐτὴν διὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ κό-

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΤΟΥ ΠΑΓΓΑΙΟΥ ΕἰΣ ΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ

σμου, ἡ Ἡϊόν, ἡ Γάζωρος, ἡ Μύρκινος, ἡ Φάγη, ἡ Πέργαμος ἐκλείσθησαν μὲ τὴν δυνατὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματός των καὶ ἔδοκίμασαν ὄλας τὰς τύχας τῆς φυλῆς εἰς τὸν ἀδιάνοπον ἀγῶνα τῆς πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐπιδρομῆς. Σήμερον αἱ περισσότεραι ἀπὸ αὐτὰς δὲν σώζονται οὔτε εἰς ἐρείκια, δὲν ἀποτελοῦν παρὰ ἱστορικὰ μόνον σημεῖα. Ἄλλ' εἰς κάθε τοῦ Παγγαίου ὑπὸρειαν, εἰς κάθε κλιτύν, εἰς κάθε πτυχὴν τοῦ ἐδάφους του ὑπάρχουν ἐρείκια ἀρκετά, συντρίμματα ἀγαμάτων καὶ ἄλλων μνημείων, πλάκες καὶ στήλαι ἐνεπιγράφοι διὰ νὰ μαρτυροῦν τὸ μεγαλεῖον τοῦ κόσμου, πὸν ἔλαμψεν ἄλλοτε ἐκεῖ, καὶ διὰ νὰ δηγοῦνται ζωηρῶς ποία ἑλληνικὴ ζωὴ ἤνθισε γεμάτη λαμπρότητα καὶ ἀκμὴν.

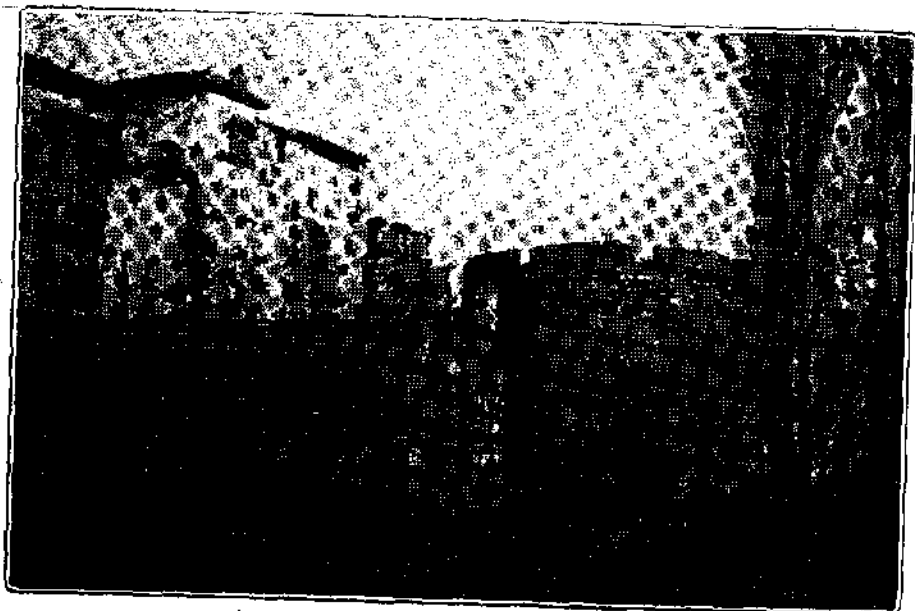
Εἰς τὰ παλαιὰ χρόνια τὸ Παγγαῖον ἦτον ὁ τόπος τῆς ἐπιδρομῆς λαῶν καὶ τὸ θέατρον μυριονέκρων μαχῶν ἕνεκα τοῦ πλοῦτου, πὸν ἐκρύπτετο εἰς τὰ σπλάγγνα τῆς γῆς καὶ πὸν ὑπάρχει ἀκόμη. Σήμερον ὁ πλοῦτος εἶναι καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ὅπου καλλιεργεῖται ὁ καπνός. Καὶ τὰς ἀρχαίας ἑλλη-

νικὰς πόλεις ἀντικατέστησαν ἀνθηρὰ χωρία καὶ κωμοπόλεις, κτίσματα τῶν γηγενῶν κατοίκων, πὸν μέσα εἰς τὴν πάροδον τῶν χρόνων καὶ τὰς οὐληρὰς δοκιμασίας δὲν ἐλησμόνησαν ποτὲ τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητά των. Πενήγτα καὶ πλεόν τοιαῦτα φυτώρια τῆς ἰδέας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀνεγείρονται ὑπερήφανα καὶ ὠραία εἰς τὰς ὑπὸρειας καὶ τὰς κλιτύας τοῦ Παγγαίου, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ φανερόνεται μὲ ὅλην τὴν δύναμίν της καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀφέλειαν καὶ ἀγνότητα τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων.

Τὰ Λακοβήκια, ἡ Ποδογόριανη, ἡ Μεσορόπη, τὸ Σέμαλτον, τὸ Ροδολεῖβος, ἡ Νικήσιανη, τὸ Παληοχώρι, ὄλα τὰ ἑλληνικώτατα εἰς γλῶσσαν καὶ φρόνημα χωρία γράφουν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Παγγαίου τὰς ὠραιότερας τῶν σελίδων.

Ποία θὰ εἶναι ἡ τύχη των;

Μέγα ἐρωτηματικόν, πὸν μᾶς ἀνησυχεῖ ὄλους ὕστερον ἀπὸ ὄσα διαπραττοῦν ἐκεῖ ἐπάνω οἱ σύμμαχοί μας Βούλγαροι, ὕστερον ἀπὸ τὴν καταστροφήν καὶ τὴν ἐρήμωσιν, πὸν ἐσοκέρπισαν εἰς εἴκοσι καὶ πλεόν χωρία.

ΔΥΠΡΑΞΙΩΝ

* ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΛΗ *

Σιγά με βήμα βαρύν πήρε ο Μίδας το δρόμο του σπιτιού του. Οι φίλοι του του είχαν πει πως ίσως αβρία θα φεύγατε, και τον αποχαιρέτισαν. Αισθανόταν γεμάτη την καρδιά του λύπη, αλλά μια πεποίθησι πού είχε, πως δεν θα γινότανε πόλεμος, την μετρίαζε.

Η νύχτα ήταν σκοτεινή, δίχως άστρα. Σύννεφα απλώνονταν και έφερναν τον φόβο της βροχής.

Βροχή και πορείες!...

Έκρυψε τον ουρανό για να τον ιδί να ξανοίγη, να φαίνονται τ' άστρα.

— Άλλά μην είναι για μια μέρα; σκέφθηκε.

Θυμήθηκε έπειτα πως με τη λύπη αυτή είχε λησμονήσει το γλυκό προσωπάκι της Μαργαρίτας, που άλλοτε πάντα στεκόταν στο νου του. Και ο αδελφός της στρατιώτης!...

Για λίγο τον είχε ιδί απ' έξω απ' το σπίτι του, ένω απ' το παράθυρο έσκυβε και τους κύταζε το μελαχροινό προσωπάκι της Μαργαρίτας. Και θυμάται πως δεν είχε διόλου απ' την παληά όρεξι για άσπεια ο αδελφός της, αλλά φαινότανε να είνε κυριευμένος από μια ταραχή, από ένα φόβο.

Μαζι σκέφθηκε πως πόσοι δίχως θάρρος έσέρ-

νονταν έξω να σκοτωθούνε!... Τι μαρτύριο μεγάλο γι' αυτούς! Πάλι οι ιδέες του για την πατρίδα, για τον πόλεμο βγήκαν άγριες στη μέση.

Κοντά σ' ένα μεγάλο φαρμακείο πού ο δυνατός φωτισμός του φώτιζε έξω καλά το πεζοδρόμιο, είδε ένα στρατιώτη μ' ένα δέμα στη μασχάλη να έρχεται.

— Βρέ!... Έκανε και στάθηκε.

Ο στρατιώτης με το δέμα τον πλησίασε.

— Βλέπεις χάλια; του είπε.

— Γιατί; του απήντησε ο Μίδας, δε βλέπω χάλια! Στρατιώτης είσαι!...

— Για το Θεό!... Φρόνη!... Στρατός!...

Ξέρεις τί θα πη στρατιώτης; Ένα πράγμα, πού πάύει να είνε άνθρωπος!... Άσε με!... Τόχουμε πη πιστεύω και άλλοτε, αλλά τότε, βρισκόμαστε σύμφωνοι.

— Και τώρα το ίδιο... Για πές μου, πού πᾶς;

— Νά!... Πάω τα ρούχα μου τα ανθρώπινα σε μια πατριώτισσά μου!

Είπατε κάτι ακόμα και χωρισθήκατε.

Ο Μίδας προχώρησε έχοντας στο νου του τον στρατιώτη.

Πόσο δίκαιο είχε ο στρατιώτης! Ηξερε τις ιδέες του και τις εύρισκε δικαίες και καλές! Ο καϊμένος ο Φουλάρης!...

Θυμήθηκε τον μπόγο πού κρατούσε. Μέσα και θα βρισκότανε το λιγδωμένο καφετί του καπέλο, το σταχτι ζιγέ πανταλάκι και το μαύρο σακάκι με τις φαγωμένες κοιμπότρυπες!... Άν σκοτωνότανε;... Θα έμινε το καφετί καπέλο...

— Έ, τον καϊμένο!...

Και για να την οβύση, να την σκορπίση αυτή τη σκέψι είπε:

— Εδύναως δε θα γείνη τίποτα!...

Έτσι έφθασε στο σπίτι του.

Άνοιξε και σιγά μπήκε μέσα. Πέρασε το διάδρομο τον σκοτεινό και βρέθηκε στο δωμάτιό του.

Ήσυχία βαθεία σ' όλο το σπίτι. Οι αδελφές του θα κοιμόντανε. Αυτές, καθώς το λέγανε και οι ίδιες, πλαγιάζανε με τις όρνιδες.

Σαπλωμένος στο κρεβάτι είχε στο νου του τους φίλους του.

Άγριο θα τους έβλεπε, άραγε, πάλι η θα φεύγατε...

Ύστερα θυμήθηκε μια διασκέδασι πού είχαν κάνει τις αποκορής και όπου κάποιος είχε φέρει την έρωμένη του μασκαρά. Ένας, όχι απ' τους πολύ φίλους, πού βρισκόταν εκεί, τί φωνές έβγαζε!... Και έπειτα, όταν εκείνη έβγαλε την προσωπίδα της, αυτός έπεσε χάμω ζητώντας να φιλήση τα παπούτσια της!...

Ο ύπνος τον τύλιξε στα βρόχια και τον έφερε στον δικό του κόσμο.

Στεκόταν έξω από παράθυρο έργοστασίου και έβλεπε μέσα, όπου σ' έναν τεράστιο άργαλειό

υπήρχε, σαν να υφαίνετο, ένα πανί μεγάλο, άπεραντο μαύρο, πένθιμο!... Άπ' την όροφή κλωστές, πλήθος, λεπτές, λεπτές, όμοιες με άράχνης, μαύρες όμως, πέφτανε, κατέβαιναν...

Ένα πρωί ο Μίδας βάδιζε σιγά περνώντας από χωράφια.

Τα σύννεφα έκαναν να άραιώσουν, αλλά άλλα έχόντανε και ο ουρανός πάλι γέμιζε απ' αυτά. Ο άνεμος φυσούσε δυνατός. Έρημιά ήτανε γύρω. Όρνιδες βόσκανε.

Κοντά σε μια γέφυρα και σε δένδρα ψηλά πού φωνάζανε, φωνάζανε αφίνοντας πλήθος φύλλα να πέφτονε, δυο γυναίκες είδε να έχωνται ξεμύλιαστες, κρατώντας μικρά μαχαίρια στα χέρια. Η μια τραγουδούσε χωρίς να τον προσέξη διόλου. Θα πήγαιναν για χόρτα, βότανα.

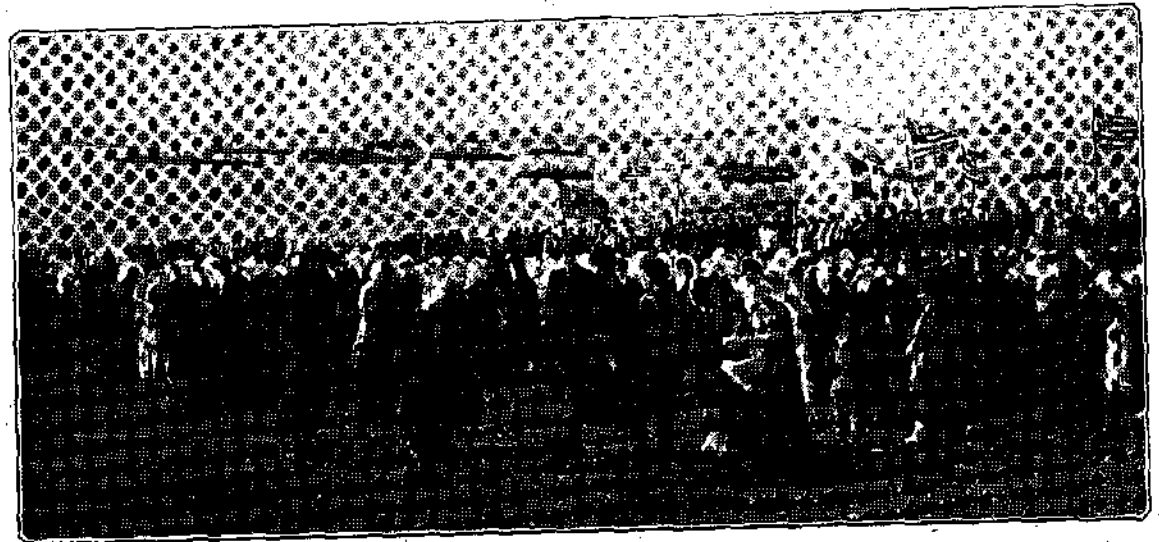
Έθαύμασε ο Μίδας για την ξενοιασιά τους, πού ένω επάνω σκοτώνονταν, αυτές ήτανε χαρούμενες!...

Μά καμιά απ' αυτές δεν είχε δικό της εκεί!... Ο πόλεμος είχε λίγες ημέρες πού είχε άρχίσει, και κάθε τόσο έχόνταν είδησεις μαχών και νικών.

Έστρωσε και έπεσε σε μικρούς όγκους χωμάτων και έτσι τις έχασε, και μόνο το τραγούδι της μαυριδερής άκουγε για λίγο ακόμα.

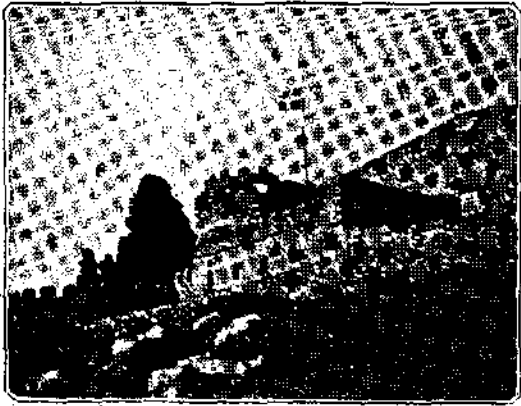
Ζήτησε ένα πέρασμα, το βρήκε και προχώρησε. Έρημιά και κεί.

Κάτω, μέσα στο χέμα, είδε δυο παιδάκια με

* Άπειρος λαός χαιρετά με σημαίας τον ελληνικόν στόλον εις τον Μούδρον

* Τέλος - Η άρχη εις το προηγούμενον τεύχος.

Ἡ ἑλληνική σημαία εἰς τὸ φρούριον τῆς Μιτυλήνης.

ποδιές νὰ παίζουνε. Τὰ δένδρα βουίζανε, φωνάζανε.

Ἄπ' τὸ μεγάλο δρόμο ἓνα αὐτοκίνητο μὲ στρατιώτες πέρασε γρήγορο. Ὁ νοῦς του πάλι πῆγε στὸν πόλεμο, ἀλλὰ μαζὶ, τὸ μελαχρινὸ πρόσωπο τῆς Μαργαρίτας φάνηκε. Εἶχε μέρες νὰ τὴν ἰδῆ καὶ ἐπεθύμησε νὰ τὴν ἔβλεπε. Σκέφθηκε νὰ περάσῃ ἀπ' τὸ σπίτι τῆς κάνοντας τάχα ὅτι πηγαίνει νὰ βωτήσῃ γιὰ τὸν ἀδελφό της...

Σταμάτησε καὶ θύμωσε γιὰ τὴ διαγωγή του. Ὁ Παυλοῦδας ἦταν φίλος του, καὶ αὐτὸς!...

Βοήθηκε ὅμως γρήγορα τὴ δικαιολογία. Μὴ τὸ ἔκανε γιὰ νὰ παίξῃ;

Καὶ ὕστερα ζήτησε νὰ ἰδῆ ἂν βρισκόταν ἀγάπη γιὰ τὸν φίλο του καὶ ἀγωνία γιὰ τὴν τύχη του καὶ εὐχαριστήθηκε πού νόμισε ὅτι διέκρινε νὰ ἔχῃ!

Σιγά, σιγά εἶχε φθάσει σὲ μιὰ πλατεῖα πού γύρω κῆποι, δένδρα πικνὰ τὴν ἐκλείναν. Ἐκεῖ ξαφνικὰ ἀκουσε στρατιωτικὰ προστάγματα καὶ στρέφοντας εἶδε μιὰ γραμμὴ ἀνθρώπων μὲ πολιτικὰ νὰ βγαίνῃ ἀπ' τὰ δένδρα. Ἐμπρὸς ἀπ' ὅλους βιάδιζε ἓνας νέος μὲ στρογγυλὸ κεφάλι, κατσαρὰ μαλλιά καὶ ὀρθογώνια μικρὴ σταχτιά λιγδωμένη πού στεκότανε στὴν ἄκρη τοῦ κεφαλοῦ του σὰ βαλμένη κεῖ μὲ προσοχὴ μὴ τσαλακωθῆ. Καὶ ἔκανε ἓνα βῆμα πού κάθε ἄλλο ἦτανε παρὰ στρατιωτικὸ. Ἴσως νὰ ἔμοιαζε μὲ βῆματα κάποιου ἀγνωστοῦ χοροῦ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι δὲν βαδίζανε καλύτερα. Ὁ καθένας εἶχε δικό του βάδισμα, λὲς καὶ ἦτανε καὶ ἐπίδειξη διαφόρων βαδισμάτων. Ἐνας Κρητικὸς ἀδύνατος καὶ ψηλός, σχεδὸν κοκκαλιάρης, βιάδιζε σὰ νὰ σκαρφάλωνε σὲ βράχια καὶ πίσω ἔκλεινε τὴ γραμμὴ σὰν σὺρά της, ἓνας χονδρός, χονδρὸς μεσόκοπος μὲ ὕψος ταβερνιαρῆ, ἢ μπακάλη.

Κοντὰ στὴν πλατεῖα αὐτὴ βρισκότανε τὸ σπίτι τῆς Μαργαρίτας. Ἐκείταξ ἦταν ὥρα καὶ εἶδε πὼς ἦταν ἀκόμα νωρὸς γιὰ νὰ πάῃ.

Σάλπιγγες πέρα ξαφνικὰ ἀκουσθήσανε. Ὁ κόσμος ἔτρεξε πρὸς τὰ ἐκεῖ. Καὶ ὁ Μίδας προχώρησε γρήγορος τραβηγμένος ἀπ' αὐτές. Κάτι στὴν ψυχὴ του, στὰ βάρη της ἔκανε νὰ λάμψῃ, ἀλλὰ σουφρώνοντας τὰ φρύδια τὸ ἔδιωξε.

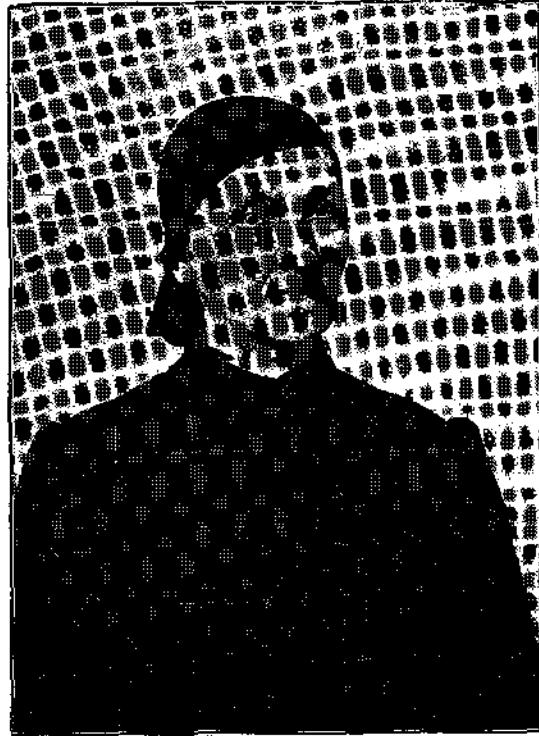
Καὶ ὁ στρατὸς ἐρχόταν. Οἱ σαλπικταὶ πρῶτοι. Ὅπλα πλήθος λάμπανε μέσα στὴ σκόνη πού ὑψωνότανε.

Ἐνας σαλπικτῆς μαυριδερός βιάδιζε κουτσαίνοντας λίγο. Κεῖνῃ τῇ στιγμῇ ἢ μιὰ γραμμὴ τῶν σαλπικτῶν ἔπαυε καὶ ἄρχισε ἡ ἄλλη.

Κύταξε μήπως ἰδῆ μορφές γνωστών.

Μιὰ παχουλὴ μορφὴ εἶδε, μελαχροινὴ, πού ὅμως τὴν εἶχε γνωρίσει δὲν μπόρεσε νὰ θυμηθῆ. Καὶ τοῦ στρατιώτη τὰ μάτια τὰ μαῦρα, τὸν εἶδαν, τὸν κυτάζανε καλά.

Καὶ περνοῦσαν μὲ βῆμα ταχτικὸ καὶ σταθερὸ μορφές νέων γνωστές, πού ἔβλεπε στοὺς δρόμους, στὶς πλατεῖες. Στὸ πρόσωπο ὅλων σχεδὸν φαινόταν συγκίνηση, μιὰ ἀγωνία γιὰ τὸ σπίτι τους, γιὰ τὰ ἀγαπημένα πρόσωπα πού ἄφηναν καὶ πίστευαν πὼς δὲ θὰ δοῦνε πιά.

Γερνόντισσα τῶν Ἰωαννίνων — Φωτογρ. Ἄλκ. Μ. Λαμπροπού

Ἀισθάνοντανε ζάλη στὸ πέραςμα τῶν καὶ στὴν προσπάθεια πού ἔκανε νὰ ἰδῆ.

— Πόλεμος!... σκέφθηκε, καὶ λύπη τοῦ ἦλθε μεγάλη γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, πού ὅμοιοι μὲ τὰ σφαχτά, μὲ τὰ τραγιά σερνόνταν ὀτὸ σφαγεῖο, μὲ τὴ θέλησι τὴ δική τους νεκρωμένη, σκλαβωμένη σὰν ἀπὸ κάποιο μυθικὸ δράκοντα.

Κοντὰ του εἶχανε σταθῆ δυὸ δεσποινίδες μὲ μαῦρα, ἔχοντας τὶς ὀμπρέλες ἀνοιχτές, γιὰ τὸ ἥλιος εἶχε φανῆ. Τὴ μορφὴ τους, ὁ Μίδας, δὲν μπόρεσε νὰ ἰδῆ, γιὰ τὴν κρυβόταν ἀπ' τὶς ὀμπρέλες. Λίγα βῆματα πῶς πέρα μιὰ γυναῖκούλα τοῦ λαοῦ ἔκλαιε.

Θέλησε νὰ τραβηχθῆ, ἀλλὰ τὴ στιγμῇ κεῖνῃ ἢ καρδιά του χτύπησε δυνατὰ. Τὰ μάτια του ἀντικρυσθήσανε μὲ τὰ μάτια ἑνὸς στρατιώτη, πού τὸν κύταζε ἀγρία, θυμωμένα.

Ὁ Θυμούλης στρατιώτης!... Στὴ γραμμὴ κι' αὐτὸς μὲ τοὺς ἄλλους ἀρματωμένους ἐφευγεί!

Ὁ Μίδας ἔκανε ὅτι κυτᾶται ἄλλοῦ μὲ ἀδιαφορία. Τὸν εἶδε ἔπειτα νὰ χάνεται μέσα στὸ πλήθος τῶν ἄλλων πού ἐρχόνταν.

Ἀισθάνθηκε νὰ ἐλαφρώνεται ἀπὸ κάποιο βάρος καὶ ξαφνικὰ μιὰ σκέψη καιὰ τοῦ ἦλθε. Ἴσως αὐτὸς δὲν θὰ γλύτωνε, κάποια σφαῖρα ἐχθρική!...

Ἐθύμωσε γιὰ τὴ σκέψη αὐτὴ τὴν καιὰ, ἀλλὰ μ' ὅλο τὸν θυμὸ του ἢ σκέψη αὐτὴ ἔμεινε, βαθεῖα ὅμως, σὰν κρημμένη.

Καὶ ὁ στρατὸς περνοῦσε. Καὶ περνοῦσαν τώρα ὅλο μεστοί, γεμάτοι ἄνδρες, μὲ μεγάλα μουστάκια.

Ἄκουσε κάποιον, κοντὰ του, πού εἶχε σταθῆ, νὰ λέῃ, καθῶς, κεῖνῃ τῇ στιγμῇ, στὸ νοῦ του εἶχε ἓνα πρόσωπο γλυκὸ, μελαχροινὸ, ἐλαφρὰ ἐλαφρὰ, μὲ κατάμαυρα βαθεῖα μάτια:

— Οἱ περισσότεροὶ ἀπ' αὐτοὺς πού βλέπεις, εἶνε παντρεμένοι. Ἐχουνε παιδιά, παιδάκια!...

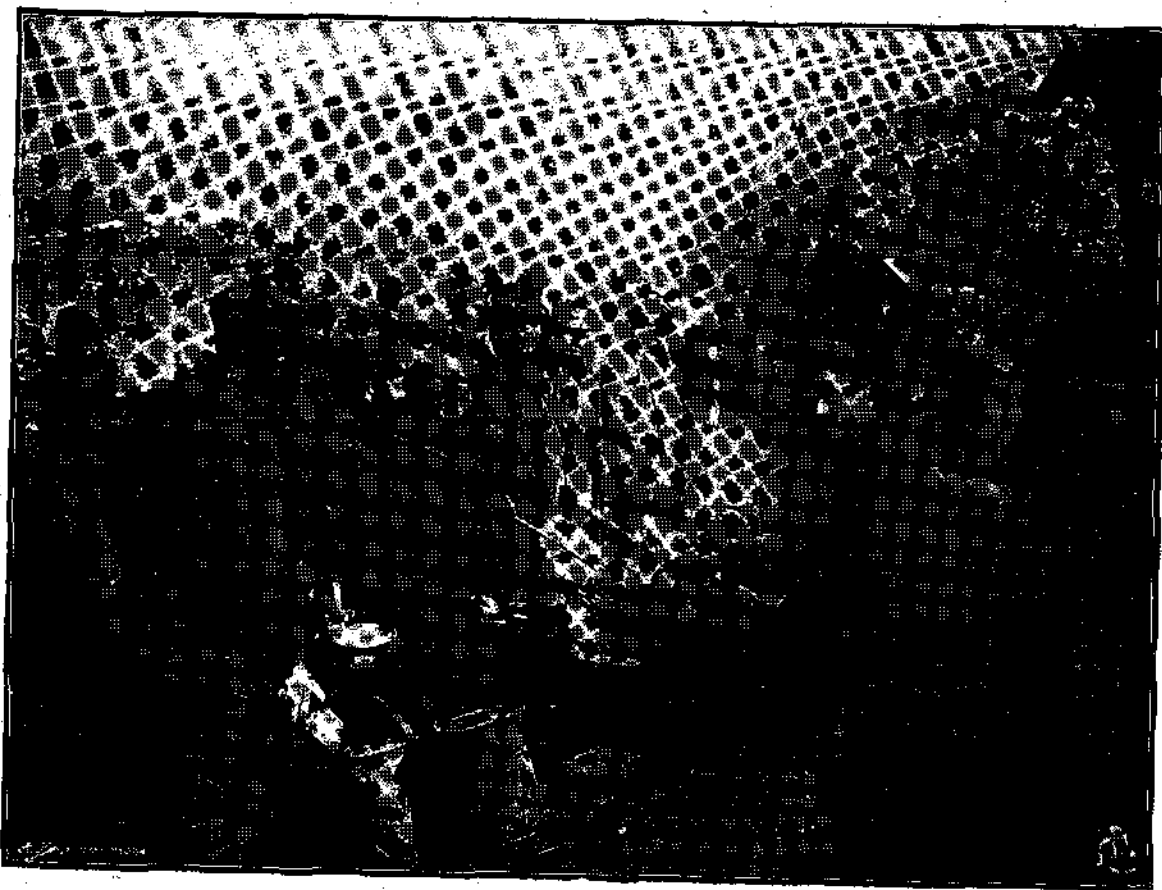
Τὸ ἀπόγευμα προσπάθησε νὰ ἐργασθῆ. Κάθε

Σουλιώτισσα τῶν χρόνων τοῦ Ἀλήπασα. Σχεδιάσμα ἀπὸ τὸ «Ταξίδι εἰς τὴν Ἑλλάδα» τοῦ Πομερίλ.

τόσο ὅμως σταματοῦσε τὴν ἐργασία του γιὰ νὰ φέρῃ μὲ τὸ νοῦ του πὼς τοῦ μιλοῦσε ἡ Μαργαρίτα, πὼς τὸν κύταξε καὶ νὰ θυμηθῆ τὰ λόγια της. Κοντὰ ἐκεῖ εἶχε τὴ μορφὴ της πού εἶχε σχεδιάσει μιὰ μέρα, καὶ τώρα καθῶς τὴν βλέπει, σκέπτεται νὰ κἀνῃ ἄλλη, ὅπως τὸν κύταξε, ὅπως τοῦ μιλοῦσε.

Ὁ πόλεμος εἶχε χαθῆ ἀπὸ τὸ νοῦ του καὶ μόνο ἡ ἐνθύμηση τοῦ Θυμούλη ἔκανε νὰ φανῆ, ἀλλὰ μὲ ἀταραξία τὴν εἶδε.

Συστήσιον Ἑλλήνων στρατιωτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον — Φωτογρ. Ρωμαϊδῆ Τσαΐτες

— Καὶ νῦν εἶδες τί θάρσεν!... Πάει πιά!... Οἱ ἀδελφές του ἤλθανε γιὰ λίγο καὶ τὸν ἀνησυχίσανε. Τὰ γεροντοκόριτσα θέλανε νὰ μάθουνε νέα, τί ἀκουσε, τί διάβασε, γιὰ τὸ μεσημέρι εἶχε φάει ἔξω καὶ δὲν μπορέσανε νὰ τὸν ὀφωτήσουνε.

Αὐτὸς ἂν καὶ θύμωσε, ἀρχισε νὰ τοὺς λέη μὲ κάποια βία σὰ νὰ θύμωνε γιὰ τὸ δὲν τὰ ξέρανε. Καθὼς μιλοῦσε, τίς εἶδε χιενισμένες καλὰ, πουδραρισμένες, καὶ αὐτὴ ἡ προσπάθεια ποὺ ἔκαναν νὰ καλωπισθοῦνε τὰ γέφυκα κορίτσια, τὸν ἐλύπησε πολὺ, πολὺ, καὶ ἔακολούθησε μὲ πῖο μαλακιά φωνὴ νὰ τοὺς διηγήται.

Ὅταν πλησίαζε ὁ ἥλιος νὰ χαθῆ, σηκώθηκε ἀπ' τὴν ἐργασία του.

Στὸν διάδρομο, κοντὰ στὸν ἄγριο σκυθρωπὸ γύψινο ἀράχη, ἦτανε καθισμένες οἱ ἀδελφές του καὶ ἀκονγαν νὰ μιλᾶ μὴ γειτόνισσα χονδρὴ καὶ μὲ χονδρὸ πρόσωπο, ποὺ κολλοῦσε ὅμως τὸ δέριμα του στὰ κόκαλα.

Ἡ θεὰ τοῦ ἀράχη τοῦ ἔφερε, τώρα, στὸ νοῦ ἓνα ξημέρωμα, ὅταν τὸ σκοτάδι ἔφηνε, πρὶν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος, ποὺ καθὼς βγήκε στὸν διάδρομο τοῦ φάνηκε νὰ εἶδε τὸν σκυθρωπὸ ἀράχη νὰ γελά. Καὶ θέλησε νὰ τὸ διηγήθῃ. Καθὼς ὅμως ἔκανε νὰ ἀνοίξῃ τὸ στόμα του, ἡ ἀδελφή του στράφηκε:

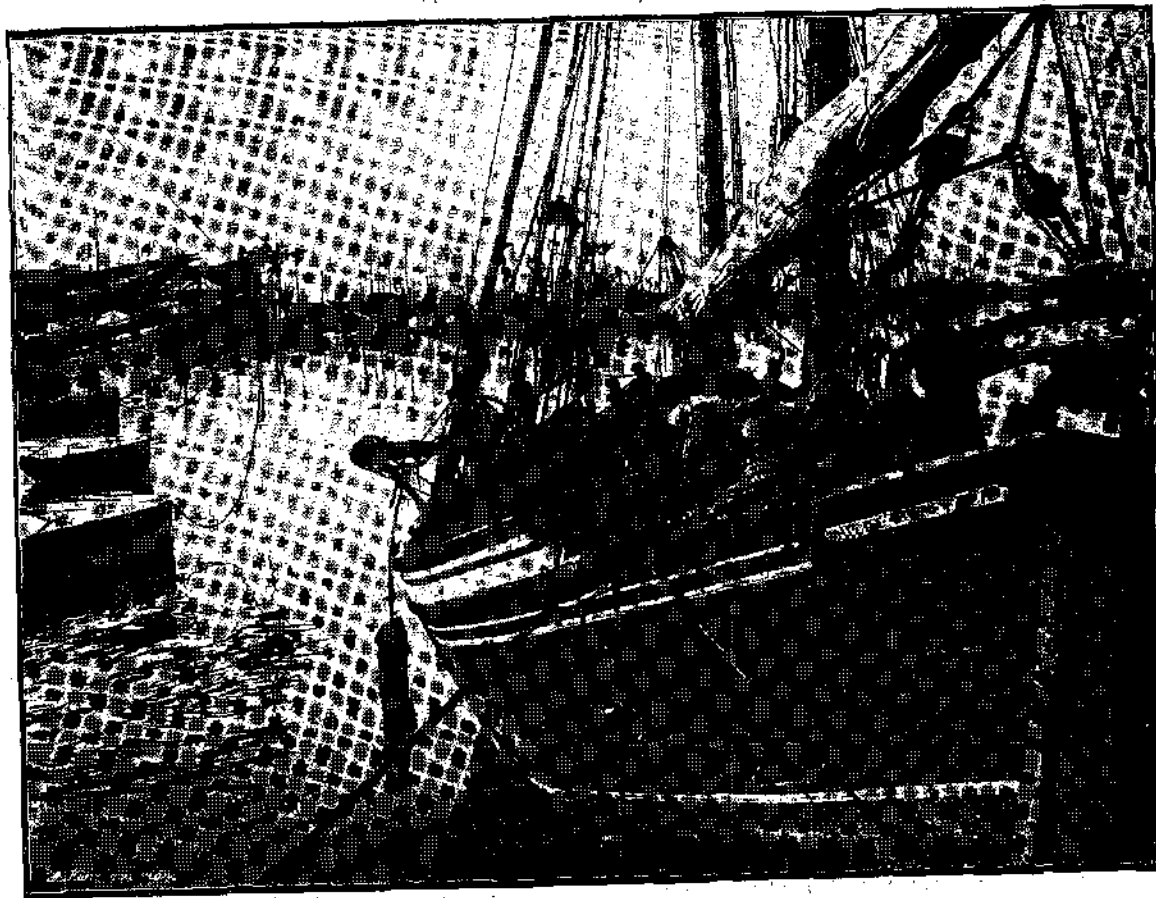
— Ἡ καϊμένη, εἶπε γιὰ τὴ γειτόνισσα, ἔχει τὸ παιδί της ἔξω!...

Κάτι θέλησε νὰ πῆ, ἀλλ' ἡ γειτόνισσα ἔακολούθησε τὴν ὁμιλίαν της:

— Μόνε νὰ σκεφθῆς, ἔλεγε μὲ θλιμμένη φωνή, πὼς κάνει ὁ γονιὸς νὰ τὸ ἀναθρέψῃ αὐτὸ τὸ παιδί, μὲ τί βάσανα, τί καὶ τί!... Καὶ νὰ σοῦ ἔρχεται ὁ ἄλλος καὶ νὰ τοῦ λέη — ἔλα νὰ πᾶς νὰ σκοτωθῆς!...

Οἱ σκέψεις τοῦ Μίδα, ἐκείνο ποὺ ἠθελε νὰ διηγήθῃ, χαθήσανε, καὶ ἄλλες σκέψεις ἤρθαν.

Αὐτὴ εἶνε ἡ ἀλήθεια, σκεπτόταν, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα εἶνε ψευτοαλήθειες!

Ὁ λιμὴν τῆς Θεσσαλονίκης μὲ ὀλόκληρον στόλον ἑλληνικῶν πλοίων καὶ ἰστιοφόρων — Φωτογρ. Ρωμαϊδῆ Τσαΐτες

Κ' ἐπρόσθεσε καὶ αὐτὸς μὲ τὸ νοῦ του στὰ λόγια τῆς γυναίκας:

— Ἐδῶσε ποτὲ αὐτὴ ἡ πατριδα στὸν ἄνθρωπον αὐτόν, ποὺ τοῦ ἀρπάξει τὸ παιδί του; Ἐδῶσε ὅταν τὸ παιδί του ἦταν ἄρρωστο, δὲν εἶχε καπούτσια, δὲν εἶχε νὰ φάῃ; Ἐδῶσε ποτέ; Καὶ ἔαφνικὰ σὰ νάναί σκλάβος... Τί λέω; σκλάβος; Ἀκόμα χειρότερο, γιὰ τὸν ἔχει τυλίξει μ' ἓνα κατασκευάσμα πονηρὸ καὶ ἄτιμο! Καὶ τὸν ἀρπάξει σὰ βῶδι καὶ σὰν τραγὶ καὶ τὸν στέλνει στὸ σφαγεῖο. Θέλεις δὲ θέλεις, τὸ ἴδιο τῆς εἶνε! Ἀρνείσαι; Πήγαινε φυλακὴ! Καὶ ἀρνείσαι νὰ σκοτώσῃς καὶ νὰ σκοτωθῆς!...

Βγήκε ἔξω ἀφίνοντας τίς γυναῖκες νὰ μιλοῦνε καὶ νὰ κλαῖνε γιὰ τὸν πόλεμο καὶ γιὰ τὰ ὄρφανὰ ποὺ θὰ ἔμεναν πίσω ἔρημα καὶ προχώρησε πάλι πρὸς τὴν πόλι.

Ἐρημιά. Κάρα περνοῦσαν ἀπ' τὸν μεγάλο δρόμο καὶ ἀκονγόταν ὁ κρότος τῶν στῆν ἡσυχία νὰ κέφτη ξερὸς, ξερὸς. Δυὸ σκυλάκια παίζανε

κοντὰ στὴ γέφυρα. Ἡ σελήνη ψηλά, ἂν καὶ ἦταν ἀκόμα μέρα. Ὁ ἄνεμος εἶχε πάψει. Τὰ δένδρα βουβὰ ὑψώνονταν καὶ μέσα στὰ ἀπλωμένα νερά ἡ σελήνη ἔλαμπε. ***

Μέσα στὰ κέντρα οἱ δρόμοι ἦτανε γεμάτοι κόσμο. Νέοι, ἐκείνοι, ποὺ ἀκόμα ἦ ἡλικία τους δὲν ἄφινε νὰ σταλοῦν ἔξω, γυρῶσαν σὲ παρέες ὅλο γέλιο καὶ εὐχαρίστησι, γιὰ τὸ νέο θέαμα, γιὰ τίς συγκινήσεις, κυτᾶζοντας τὰ κοριτσάκια σὰ νεαροὶ πετεινοὶ ποὺ πρὶν δὲν τολμοῦσαν ἀπ' τὴν παρουσία τῶν πετεινῶν νὰ κοκορευθοῦν. Γεροντοπαλιήκαρα πάλι ξεβαμένα ἀπ' τὴν πολυκαιρία, εἶχανε πάρει τὰ σκέρτσα τῶν νέων ποὺ εἶχανε φύγει καὶ ἀκόμα ἓνα χαμόγελο ποὺ πολλὰ ἔλεγε.

Καὶ οἱ γυναῖκες, ὅλο θόρυβο καὶ φλυαρία, περνοῦσαν, περνοῦσαν λησμονώντας ἐκεῖ στὴν ταραχὴ, στὴ χαρὰ, τὰ ἀγαπημένα πρόσωπα ποὺ λείπανε.

Ὁ Μίδας πέρασε γρήγορος ὅσο μπορούσε ἀπ' τὴν πλημμύρα αὐτή, ἀπ' τὸ κύμα αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινο, πού ἡ βουή του ἦταν τὸ γέλιο καὶ δριμυλὴ χαρὰς, καὶ χάθηκε σ' ἕνα στενωπό. Ἐπὶ γαίανε στὸ παλιὸ μέρος πού σύχναζε αὐτὸς καὶ οἱ τόσο φίλοι του, πού ὁ πόλεμος εἶχε ἀρπάξει καὶ σκορπίσει στὰ βουνὰ καὶ στὶς πεδιάδες τῆς Μακεδονίας.

Τὸ μεσημέρι εἶχε ἰδῆ φορεῖα, ξυλοκρέβατα, ἀπ' ἐκεῖνα πού φέρνουν τοὺς τραυματίας καὶ τὰ θυμῆθηκε. Καὶ τώρα ὅπως καὶ τότε, τοῦ φαίνονται ὡς ἐτοιμασίες ἀγρίας ἐορτῆς καὶ μαζί ὡς αἰματηρῆς κωμωδίας.

Μὰ τόσο, τόσο ἀκόμα πίσω εἶνε ὁ κόσμος, τόσο ἀκόμα δὲν ἐνοεῖ; Μὰ ἐπὶ τέλους, τί θὰ πῆ πατρίδα;

— Γιὰ φαντάσου, ἔλεγε καὶ θυμῶνε, νομίζοντας ὅτι συζητεῖ. Μιὰ μέρα εἶδα κάποιον δυστυχῆ γείτονά μου νὰ τὸν πηγαίνουν πανηγυρικῶς στὴ φυλακὴ! Τί νὰ εἶχε κάνει; Κάποιο κακὸ ἴσως; Ναι, ναι, ἕνα μεγάλο κακό! Δὲν εἶχε πληρώσει τὸ ἐπιτήδευμα! Φτώχειες, ἀρρώστιες! Τὸ παιδί του, πού πάλι στρατιώτη θὰ τὸ ἀρπάξει, ἅμα ἐτοιμασθῆ, ἡ πατρίδα ἦταν ἀρρωστο, δουλειὰ δὲν ὑπῆρχε!... Αὐτὸν τὸν ἴδιον κύριον, τὸν εἶδα ντυμένο, τώρα, στρατιώτη!... Ναι!... Πῶς σὰς φαίνεται αὐτό; Μὰ ἕως πότε αὐτὸ τὸ θηρίο θὰ μᾶς κρατῆ ναρκομένους καὶ θὰ μᾶς βουφῆ τὸ αἷμα καὶ τὸν ἰδρώτα;

Ἦλθανε, καθὼς ἔλεγε αὐτὰ, καὶ τὰ λόγια τῆς γυναίκας ἐκείνης, στὸ νοῦ του.

Δυὸ κορίτσα βγήκανε ἀπὸ ἕνα διπλανὸ δρόμο. Ἡ καρδιά του χτύπησε δυνατὰ. Τὸ ἕνα ἔμοιαζε πολύ, μὰ πολύ, μὲ ἐκεῖνη! Καὶ τὴν θυμῆθηκε.

Πότε πάλι θὰ πῆγαινε;... Τῆς κρατοῦσε ἔτσι τὸ χεράκι, μὰ τῆς τὸ ἔσφιξε, ἔτσι, εἶνε ἀρκετὰ δυνατὰ!... Μὰ κι' αὐτῆς τὸ χεράκι σὰ νὰ ἔσφιξε τὸ δικό του!... Καὶ τὰ μάτια τῆς πῶς τὸν κυτᾶνε!...

Θεέ, καὶ πᾶνε καὶ πολεμᾶνε, πᾶνε καὶ σκοτώνονται!...

Ἡ ταβέρνα ἦταν ἔρημη, μελαγχολικῆ. Καὶ φωτιζόταν ἀπὸ μιὰ λάμπα γκαζιῦ μόνο. Πάνω στὸ τζάκι ἕνα πιάτο βρισκόταν μὲ ψάρια καὶ ἡ φωτιὰ σβυστή.

Ὁ ταβερνιάρης διάβαζε δυνατὰ στὸν μάγερα, πού καθόταν ἀπέναντί του, ἐφημερίδα.

Ἐκάθησε ὁ Μίδας, μέσα στὸ βᾶθος, κοντὰ στὴν καλιὰ θέσι, καὶ τὰ πρόσωπα τῶν φίλων του τὸν κυκλώσανε.

Κοῦνησε τὸ κεφάλι.

— Ποιὸς ξέρει... ζοῦνε;

Ἐνας θόρυβος παιδιῶν, χτύποι χειρῶν, φωνές γυναικῶν ἐρχόνταν ἀπ' τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο.

Ὁ ταβερνιάρης σὲ λίγο εἶχε ἐνθουσιασθῆ διαβάζοντας. Ὁ Μίδας τὸν ἄκουσε νὰ λέη μὲ ἀγρία φωνή

— ... 300 χιλιάδες Βουλγάρων θὰ ἐπιτεθῶσι ῥαγδαίον κατὰ τῆς Ἀνδριανουπόλεως καὶ ἐκεῖ θὰ γείνη ἡ πλέον αἰματηρὰ μάχη!...

Καὶ καθὼς τελείωσε αὐτὸ τὸ μέρος, ἐκύταξε καλὰ τὸν μάγερα.

Ὁ Μίδας πῆρε καὶ αὐτὸς μιὰ ἐφημερίδα καὶ θέλησε, πλησιάζοντας στὸ φῶς, νὰ διαβάσῃ. Ἄλλ' εἶδε ὅτι αἰσθάνθηκε ταραχὴ καὶ τὴν ἀφησε.

Τὸν πείραξε ὁ πόλεμος, ὁ σκοτωμός, καὶ μαζί, περισσότερο ἀκόμα, ὁ ἐνθουσιασμός, πού ἔβλεπε σὲ πολλοὺς. Καὶ πολλὲς φορές μὲ μανία ἤθελε νὰ μὴ τὸν μέλη γιὰ τίποτα, νὰ εἶνε ἀδιάφορος γιὰ ὅτι γινότανε, γιὰτί ἔβλεπε, ἔλεγε, πῶς ὁ κόσμος ἦταν ἄξιος νὰ τὰ παθαίη αὐτὰ!

Ὁ ταβερνιάρης ἔλεγε τώρα γιὰ τὴν ὁμοσπονδία τῶν Βαλκανικῶν ὅτι θὰ γείνη, — καὶ ἤθελε νὰ πείσῃ τὸν μάγερα, πού ἀρχισε νὰ λέη κάτι ἀντίθετο.

Ξαφνικὰ ἕνας θόρυβος ἦλθε ἀπ' ἔξω πού μεγάλωνε, μεγάλωνε καὶ πάνω ἀπ' αὐτὸν οἱ φωνές τῶν ἐφημεριδοπωλῶν σὰ νᾶταν οἱ κεφαλές, μύριες κεφαλές, τοῦ θορύβου.

— Νά, νά!...

Ὁ ταβερνιάρης σηκώθηκε καὶ μισοκουτσάινοντας, βαδίζοντας μὲ τὸ ἕνα πόδι ἴσιον, ἴσιον σὰ νὰ τοῦ εἶχε ξυλιάσει, πῆγε στὴν πόρτα.

— Τί θάνατι!... ἔκανε ὁ μάγερας, τρίβοντας τὸ πικρόμαλλο κεφάλι του.

Ὁ Μίδας ἄκουσε τὸν ταβερνιάρη νὰ φωνάξῃ ἕναν ἐφημεριδοπώλη καὶ σὲ λίγο τὸν εἶδε νὰ μπαίη μὲσα κρατώντας φαρδιά πλατεῖα μιὰ ἐφημερίδα.

— Ἡ μεγάλη νύχτ τῶν Ἑλλήνων! εἶπε.

Ὅλη τὴ νύχτα τὸν θυμούλη ἔβλεπε, ὅλο μ' αὐτὸν εἶχε νὰ κάνει. Τὸν ἔβλεπε νὰ ἀνοίγῃ μιὰ βαλίτσα καὶ νὰ σιάγῃ τὰ ἐσώρουκά του, ἄλλοτε κόκκινο, ἰδρωμένο, νὰ δῆγῃ χῶμα, νερὸ καὶ νὰ προσπαθῆ νὰ φιαξῇ λάσπη γιὰ οἰκοδομῆ. Καὶ δταν ξύπνησε τὴ νύχτα, γιὰ λίγο, δυνατὰ αἰσθάνθηκε φόβο καὶ μιὰ ζήλεια.

Ὅταν γυρίσῃ αὐτὸς ἀπ' τὸν πόλεμο, μπορούσε νὰ τὸν ἀγαπήσῃ ἐκεῖνη! Πολεμιστῆς!... Δὲν ἦταν ἀπίθανο νὰ τοῦ χαλάσῃ τὴν ἀγάπη του!...

Καὶ αὐτὸ τοῦ φάνηκε τόσο βέβαιον, πού τοῦ

ἦλθε νὰ τραβηχθῆ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀγάπη!...

Ἔστερα τοῦ ἦλθε νὰ πᾶη καὶ αὐτὸς στρατιώτης! Καὶ ἔλεγε

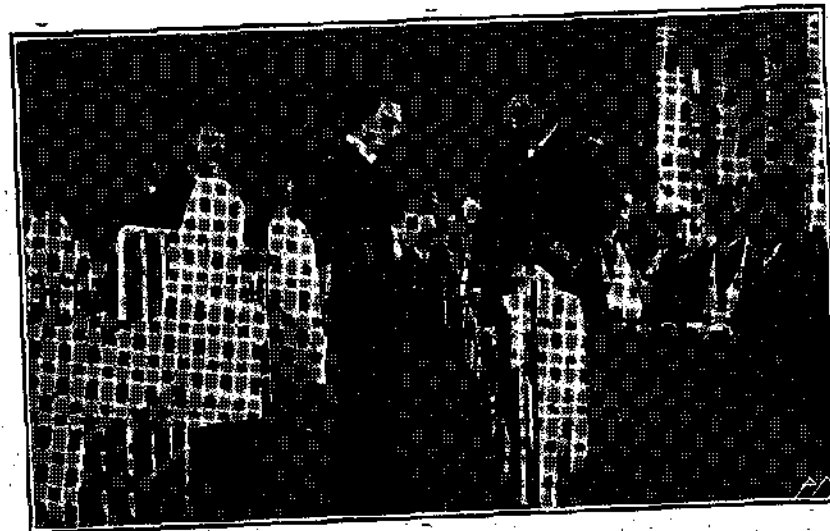
— Εἶμαι σχεδὸν ἀνεξάρτητος!... ἔχω ἀκόμα δυὸ ἀδελφοὺς πού φροντίζουνε καλὰ καὶ καλὰ γιὰ τὶς ἀδελφές μας!... Πρέπει νὰ πάω!...

Τὸ πρωὶ σκέφθηκε ὅλα, σκέφθηκε κι' ἐκεῖνο πού εἶχε πῆ τὴ νύχτα καὶ γέλασε περιγελαστικά καὶ μὲ κάποιον οἶκτο σὰ νὰ εἶχε κάνει, ἢ πῆ καμιά κουταμάρα, τύφλα μεθυμένος.

Ἄλλὰ τί εἶχε κάνει πάλι, καὶ δταν βγήκε στὸ διάδρομο, τοῦ φάνηκε νὰ εἶδε τὸν ἀράπη, ὅχι σκυθρωπὸ καὶ ἀγριο, ἀλλὰ γελαστό;...

Τὸ ἀπόγευμα ζήτησε νὰ ἐργασθῆ, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε. Ἦθελε νὰ μάθῃ νέα, τί γινόταν στὴ Μακεδονία, μὲ κάποια ταραχῆ, σὰ νὰ εἶχε πάθει, καθὼς ἔλεγε, τὴν ἀσθένεια τῶν πολλῶν. Καὶ βρέθηκε πάλι μέσα στὴν κίνηση.

Πέρασε ἀπ' τὴν ταβέρνα.

Εἰς τὸ Ναυτικὸν Νοσοκομεῖον τοῦ Ν. Φαλήρου: Ὁ ἐπεὶρος ὑπάρχων κ. Καποδιστριας εἶδει ἀναφορὰν εἰς τὸν διευθυντὴν ἐπίτακτον κ. Π. Ἀποστολίδην (Πετλὸν Νιγβάνον) Φωτογρ. Χ. Στεφανίδη

Πάλι ἐρημιά ἐκεῖ. Ἐρημια τὰ τραπέζια, ἔρημο τὸ τζάκι. Τὰ πιάτα λείπανε, ἐπίσης ὅλοι οἱ τετραπέδες, καὶ μόνο μιὰ κατασρόφα χάλκινη ἦταν ἀναποδογυρισμένη στὸ παράθυρο πού βρισκότανε κοντὰ στὸ τζάκι.

Ὁ ταβερνιάρης μόνος του καθότανε μὲ σηργιμένο τὸ κεφάλι στὸ χέρι. Ὁ μάγερας ἔλειπε.

— Τί νέα; δῶτῃς τὸν Μίδα, καὶ σηκώθηκε.

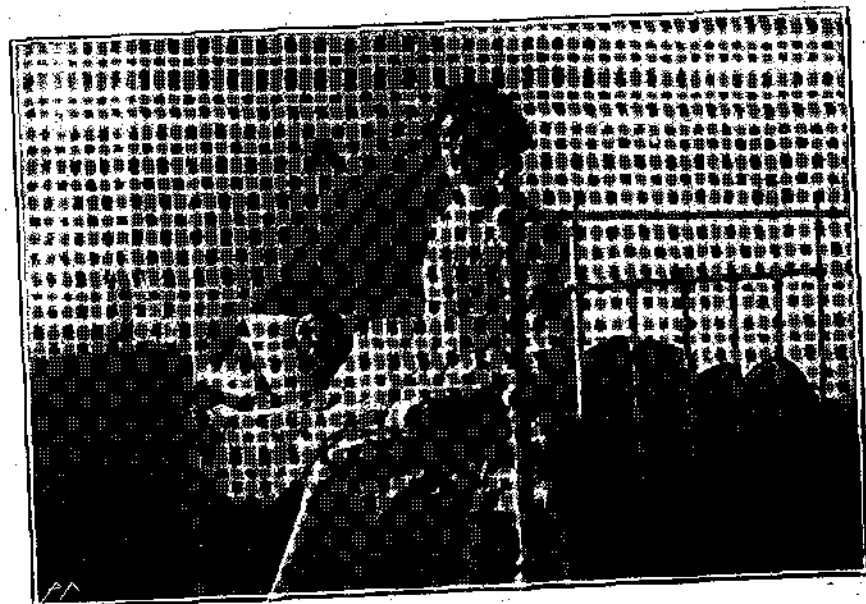
— Δὲ ξέρω! ἀπήνησε αὐτὸς, μὴ ἔχοντας ὄρεξι γιὰ διμῆτες.

— Τὰ πράγματα βαδίζουν ἐμπρός!

Καὶ ὁ ταβερνιάρης ἔβαλε τὸ πόδι του πάνω στὴν καρέκλα καὶ κρατώντας τὴν μὲ τὸ ἕνα τὸν χέρι, ἔακολούθησε

— Αὐτὴ ἡ Αὐστρία θὰ ἀπομονωθῆ, τῆς τὸ ἐδήλωσαν!... ἔχω ἀσφαλέστατες πληροφορίες!...

Ὁ Μίδας δὲν εἶπε τίποτα. Τοῦ φέρανε ὅμως τὰ λόγια αὐτὰ κάποια εὐθυμία. Ἐθυμῆθησε πῶς πρὶν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος, πού δὲν πίστευε νὰ γείνη, μιὰ βραδεία κουρα-

Ἀπὸ τὸ Ναυτικὸν Νοσοκομεῖον τοῦ Ν. Φαλήρου: Μία ἀπὸ τὰς ἀδελφές τοῦ Ἐρημοῦ Σταυροῦ, ἡ Δίς Μελέ, ἀδελφὴ τοῦ συγγραφέως κ. Σπύρου Μελέ — Φωτογρ. Χ. Στεφανίδη

τες κατά τας μάχας αίσθημα φιλοτιμίας και αιδούς ειργάσθησαν υπέρ της ανυψώσεως αυτής. Άνδρες, οίτινες, ακόμη και όταν κατά τους καθημερινούς αγώνες της ζωής κάποτε απετύγχανον, δεν ενόμιζον ότι διά τούτο και έπρεπε να στερήσουν την πόλιν της προσωπικής αυτών ανδρείας (έν καιρῷ πολέμου), άλλ' ὅ,τι καλλίτερον ἦτο δυνατόν να προσφέρουν υπέρ αυτής, τὸ προσέφερον (λίαν εὐχαριστως).

»Διότι, ἀπὸ κοινοῦ ὅλοι προσφέροντες θυσίαν τὰ σώματα των (πρὸς τὴν Πατρίδα), ἐλάμβανον ἕκαστος ξεχωριστὰ (ὡς ἐπαθλον) τὸν ἀθάνατον ἔπαινον και τὸν ἐπισημώτατον τάφον. Ὅχι βέβαια τὸν τόπον ἐκείνον, εἰς τὸν ὅποιον τώρα θάπτονται, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκείνον, εἰς τὸν ὅποιον ἡ δόξα μένει (εἰς τοὺς μεταγενεστέρους) ἀείμνηστος, εἰς κᾶθε τυχὸν περίστασιν και λόγον και ἔργου.

»Διότι τῶν μεγάλων ἀνδρῶν πᾶσα ἡ γῆ τάφος. Και ὄχι μόνον ἡ ἐπὶ τῶν στηλῶν (ἀναφέρουσα τὰ κατορθώματα αὐτῶν) ἐπιγραφή δεικνύει εἰς τὴν Πατρίδα του ἕκαστον, ἀλλὰ και ἐν τῇ ξένῃ παραμένει εἰς ἕκαστον διαρκῆς και ζῶσα ἡ ἀνεπίγραφος ἀνάμνησις μᾶλλον τῆς εὐγενούς προθέσεως αὐτῶν παρά τοῦ ἔργου των.

»Αὐτοῦς, λοιπόν, τώρα ζηλεύσαντες και σεῖς και ἔχοντες σοβαρῶς ἔπ' ὄψει ὅτι ἡ εὐδαιμονία (ἐνὸς τόπου) βασιλεύει εἰς τὴν ἐλευθερίαν και ἡ ἐλευθερία εἰς τὴν γενναϊότητα, μὴ περιφρονῆτε τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους.

»Διότι δὲν εἶναι δίκαιον: ἐκείνοι οἵτινες εἶναι δυστυχεῖς και οἵτινες δὲν ἔχουν καμίας πλέον ἐλπίδα καλλιτερέψεως τοῦ βίου των να μὴ λογαριάζουν τὴν ζωὴν των περισσότερο ἐκείνων, οἱ ὅποιοι διακινδυνεύουσι (ὀλόκληρον τὸ μέλλον των) ἀπὸ μίαν τινὰ ἀντίστροφον μεταβολὴν τῆς τύχης και οἱ ὅποιοι μάλιστα, ἂν ἀποτύχουν (έν καιρῷ πολέμου), μεγάλας θὰ ὑποστοῦν καταστροφάς.

»Διότι εἰς ἀνδρα ἔχοντα φρόνημα γενναῖον εἶναι ἀλγεινότερον βέβαια τὸ να ταλαιπωρηθῆται (κατόπιν) και ἀνέχεται ζωὴν τρυφήν και χαρῶν, παρά τὸ ὑποστῆ μετὰ καρτερίας και θάρρους και κοινῶν (περὶ ἐπιτυχούς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου) ἐλπίδων ἀνεκαίσθητον (κατὰ τὴν μάχην) θάνατον.

»Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον τώρα θὰ κατηγορήσω μᾶλλον παρά να κλαύσω και να θρηνησω ὄσους ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν προκειμένων νεκρῶν εἶναι ἔδω παρόντες (κατὰ τὴν στιγμήν αὐτήν). Διότι οὗτοι, ζήσαντες ἐν μέσῳ ποικίλων τῆς ζωῆς δυστυχιῶν, ἐννοοῦν πλέον ὅτι ἀληθινὴ πράγματι εὐτυχία εἶναι τὸ να τύχη τις, ὅπως τώρα οἱ μὲν προκείμενοι νεκροί, ἐνδοξοτάτου θανάτου, οἱ γονεῖς δὲ σεῖς, ἐνδοξοτάτης λύπης. Και τὸ ν' ἀπολαύση τις ἐξ ἴσου, τόσον τὴν ζωὴν ὅσον και τὸν θάνατον, εὐτυχισμένα.

»Γνωρίζω ὅτι εἶναι λίαν δύσκολον να σῶς πείσω περὶ ἐκείνων, τῶν ὁποίων κολλῶν θὰ ἔχετε ἀλγεινὰς ἀναμνήσεις, βλέποντες τὰς εὐτυχίας τῶν ἄλλων, τὰς ὁποίας και σεῖς οἱ ἴδιοι ἄλλοτε ποτε ἀπελαμβάνατε. Διότι δὲν λυπεῖται τις διὰ τὰ ἀγαθὰ ἐκείνων, τῶν ὁποίων στερεῖται χωρὶς να τὰ δοκιμάσῃ, ἀλλὰ δι' ἐκείνα, τὰ ὁποία χάνει διὰ παντός, ἀφοῦ τὰ ἀνηθίσῃ.

»Ὁφείλουσι δὲ να εἶναι καρτερικοὶ και ὑπόμονοι (εἰς

τὴν δυστυχίαν των) και ἐκείνοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἡλικία ἐπιτρέπει ἀκόμη τὴν ἐλπίδα να φέρουν και ἄλλα τέκνα εἰς τὸν κόσμον. Διότι και εἰς τὴν οἰκογένειαν τὰ νέα αὐτὰ τέκνα θὰ φέρουν τὴν λήθην ἐκείνων, τὰ ὅποια ἤδη ἀπώλεσαν, και εἰς τὴν πόλιν δικταῖς θὰ εἶναι ὀφείλημα: πρῶτον διότι δὲν θὰ ἐρημωθῇ ποτε αὐτὴ ἀπὸ πολίτας, και, δεύτερον, διότι θὰ διατελῇ και πάλιν ἠσφαλισμένη κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν να ἀποφασίσουν περὶ τῶν Κοινῶν πράγματι ὀρθόν τι ἢ δίκαιον ὅσοι ἐκ τῶν κατέρων δὲν ἔχουν, παραλλήλως τῶν ἄλλων αὐτῶν προσφορῶν υπέρ τῆς πόλεως, να προσφέρουν και υἱούς υπέρ αὐτῆς ἐν καιρῷ κινδύνων.

»Ὅσοι δὲ πάλιν, ἐξ ἄλλου, εἰσθε παρήλικες, (μὴ δυνάμενοι πλέον να τεκνοποιήσετε), και τὸ περισσότερο μέρος τοῦ βίου σας, τὸν ὅποιον τόσον εὐτυχημένοι ἐπεράσατε, θεωρήσατε ὡς κέρδος, και τὸ ὑπόλοιπον στοχασθῆτε ὅτι θὰ εἶναι σύντομον, και ὅτι (κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ) θὰ ἀνακουφίσετε τὸν πόνον σας μετὴν δόξαν τῶν προκειμένων υἱῶν σας. Διότι μόνη ἡ πρὸς τὴν δόξαν και τὰς τιμὰς ἀγάπη ἔῃ παρά τοῖς ἀνθρώποις αἰωνίως, και τὸ να συνάθροισῇ τις κέρδη και πλοῦτη δὲν εἶναι ἡ μεγαλειτέρα εὐχαριστικὴ τῆς γεροντικῆς ἡλικίας, ὅπως λέγουσι πολλοί, ἀλλὰ τὸ να τιμᾶται τις και να δοξάζεται.

»Ὅσον ἀφορᾷ δὲ πάλιν τοὺς παρευρισκομένους ἐν ταῦθα παῖδας ἢ ἀδελφοὺς τῶν προκειμένων, πολλὰ τὰ δύσκολα βλέπω εἰς τὸν (περὶ ὑπόθεσιν) ἀγῶνα των. Διότι ὁ καθείς πλέον σνηθίζει να ἐπανῆ τοὺς ἀποθανόντας, και, ἐάν ἀκόμη ἐκτάκτους ἀρετὰς ἠθέλητε ἐπιδείξῃ εἰς τὴν ζωὴν, μὴν ἐλπίζετε να κριθῆτε ποτὲ (ἀπὸ τὸν κόσμον) ὅμοιοι μ' αὐτοὺς, ἀλλ' ὀλίγον κατώτεροι. Διότι οἱ ἀνθρώποι ἐφ' ὅσον ζοῦν, φθάνουσι πάντοτε τοὺς ἀνταγωνιζομένους τὰς βλέψεις των και τὰ συμφέροντά των, μόνον δ' ἐκείνοι, οἵτινες δὲν ἐναντιοῦνται εἰς ταῦτα, περιβάλλονται ἀπὸ ἀδιαφιλοκενῆτους εὐνοίας και τιμᾶς.

»Ἐάν δὲ κρῆναι να κάμω λόγον τινὰ και περὶ τῆς ἀρετῆς τῶν γυναικῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ σήμερον θὰ ζήσουν ἐν χηρείᾳ, με ὀλίγας μόνον παραινετικὰς λέξεις θὰ ὑποδηλώσω εἰς αὐτὰς τὰ πάντα: Μεγάλην θ' ἀποκτήσετε ὑπόληψιν, ἐάν δὲν φανῆτε κατώτεροι τοῦ προσορισμοῦ σας, ἐτι δὲ μεγαλειτέρα θὰ εἶναι αὐτὴ δι' ἐκείνην, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ἐγένετο ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγότερος λόγος μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν, εἴτε πρὸς ἔπαινον εἴτε πρὸς κατηγορίαν αὐτῆς.

»Ἰδοὺ, λοιπόν, ὅτι και ἐγὼ σύμφωνα μετὸ κρατοῦν ἔθιμον ὁμίλησά ὅσα ἐνόμισα κατάλληλα. Και ἀφ' ἐνός μὲν ἐτιμήθησαν πλέον οἱ προκείμενοι νεκροί (ὑπὸ τῆς πόλεως) ἐμπρόκτως, ἀφ' ἑτέρου δὲ (δηλὸ πρὸς ὑμᾶς ὅτι) ἀπὸ σήμερον θέλει ἀναθροῆναι ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων τὰ τέκνα των δημοσῆς δαπάνῃ, μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως αὐτῶν, ἐπιβραβεύουσα οὕτω ἐπιμελῶς τοὺς ἀγῶνας τόσον τῶν προκειμένων νεκρῶν, ὅσον και τῶν ἐπιζώντων. Διότι εἰς τὰ Ἔθνη ἐκείνα, εἰς τὰ ὅποια προβάλλονται μέγιστα βραβεῖα ἀρετῆς, ἐκεῖ και οἱ κράτιστοι τῶν ἀνδρῶν ἀναδεικνύονται εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας.

»Τώρα δὲ (πλέον), ἀφοῦ ἕκαστος ἀπὸ σας ἐθρήνησε τὸν συγγενῆ του, ἀποχωρήσατε.

Μεταφρ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Ο ΑΘΗΝΑΙΟΣ

ΤΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ ΕΟΡΤΑΖΟΥΝ

Ἡ ἀνοιξίς. Πλούσια φλέβα εὐτυχίας, δροσιάς, γλύκας, χρώματος μέσα εἰς τὴν μονότονη δολότητα τοῦ ποταμοῦ τῆς ζωῆς, ποῦ ὅπως πορεῖ καθεὶς, ἀκολουθοῦμεν ὅλοι αἰωνίως. Μοῦ θυμίζει πάντα κάποιες ἀκουαρέλλες τῆς Βενετίας ποῦ μιὰ ὄραϊα ἀνατολὴ ἢ δύσις ἀναλύουν τὰ γλυκύτερα χρώματά τους μεσ' στὰ θολὰ κανάλια, χρυσώνουν τῆς μαυρίλες τῶν πετρίνων πα-

λατιῶν και δλα γύρω βαθεῖα ἢ ψηλὰ τὰ νερὰ ἢ τῆς πέτρης τὰ σκεπάζουν μετὰ ζωηρὰ χρώματα τῆς νεότητος. Εἰς ἄλλους θὰ θυμίζει πολὺ περισσότερο. Και ἡ περὶ παράξενη ὁμοῦ εἰκόνα ποῦ πορεῖ να ζωγραφίσῃ στὴν ψυχὴ μας ἡ ἀνοιξίς δὲν θὰ εἶναι διόλου ρομαντικὴ ἢ ψεύτικη. Πάντα θὰ τὴν τονώνουν οἱ δυνατὲς γραμμὲς τῆς ἀλήθειας. Γιατὶ τὶς λιγοστὲς μέρες τοῦ

Ἡ ΚΥΒΕΑΗ ΕΟΡΤΑΖΕΙ ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΑ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑ

χρόνου πού περνά καταστροφή βασιλοπούλα μέσα από τη ζωή μας, όνειρο και αλήθεια γίνονται αδελφούλες πού δύσκολα ξεχωρίζουν στά μάτια μας. Ότι ήμπορούσαμε να όνειρευόμαστε στην τραυματισμένη νύκτα του Δεκεμβρίου ή στην παγερή νέκρα του Φεβρουαρίου, τώρα πια είναι αλήθεια. Το όνειρο σκορπίζεται στους δρόμους και μάς χαϊδεύει σε κάθε βήμα μας ως κύρο, δροσιά, τραγούδι. «Όραιότερη ή φύσι ξυπνάει» γράφει ο ποιητής. Αυτό είναι μια αλήθεια. Στην Ελλάδα τουλάχιστον και ακόμη περισσότερο στην Αττική είναι τόσον αφρονίδα ή ανοιξιάτικη μεταβολή της φύσεως, ώστε νομίζει κανείς πως ενώ από βραδύς εκοιμήθη συγγή και παγωμένη γηρά, το πρωί ξυπνά και παρουσιάζεται κόρη πού σκορπίζει γύρω της την χαρά. Η Αθήνα εύγενική και όραια με τα συνειδησιμένα λιγοστά χρώματά της τις ανοιξιάτικες ημέρες ντύνεται ξαφνικά πολύχρωμα φορέματα και χρυσαφικά σαν τις βασιλοπούλες της Αιγύπτου, πού βλέπουμε ζωγραφιστές στις παλιές λιθογραφίες. Ο έξωστης, το παράθυρο, ο μικρός φράχτης ή ή αυλή, πού ο χειμώνας έως προχθές τους είχε δώσει την κατήφειά του, ζωηρέουν, και από τόν ένα ανοίγει τα χείλη του σε χαρούμενο χαμόγελο ένα ρόδο, στο άλλο προβάλλει κατακόκκινο και μεθυσιμένο από την ίδια μυρωδιά του το γαρύφαλλο και πέρα στη φτωχή αυλή ξαπλώνεται το χαμομήλι. Και μαζί με αυτό άλλα λουλούδια, δροσερά κορτσιόστια κεφαλάκια, πού πριν επρόβαλλαν μελαγχολικά μέσα από τα θαμπά γιαλιά των παραθύρων, σκορπίζουν τη χαρά εις τόν δρόμον. Η μεταβολή πού παρατηρείται εις την φύσιν όταν ξυπνά εις την όραϊαν όραν της ανοίξεως, μπαίνει σύσσωμος και εις την ζωήν των ανθρώπων.

Ο φίλος μου, πού είχε την εύτυχίαν, πριν άπολογηθή εις την μεγάλην κρίσιν, να ήη εις τόν παράδεισον — το σπίτι του εύρίσκειται μέσα εις ένα παραδεισένιον κήπον — μου έλεγε:

— Έχω την ιδέαν πως έπειτ' από λίγα χρόνια ή Αθήνα θα πνίγεται στα λουλούδια και ειδικώς στα τριαντάφυλλα και στα γαρύφαλλα. Πρέπει να το πιστεύσωμεν. Η γνώμη του φίλου μου είναι αιδεντία. Ο ίδιος περισσότερον από άνθρωπος είναι αληθινή μέλισσα. Από μίαν εύγενική μανία τρέχει όπου μάθη ότι καλλιεργούνται όλγια λουλούδια.

— Έγώ, έξηκολούθησε, δεν άδικώ τόν ποιητή πού έποποθέτησε τους ναρκίσσους στην άνοιξη. Έδώ και όλγια ακόμη χρόνια εύρίσκουμε πολύ λίγα τριαντάφυλλα στας Αθήνας. Φαντάσου τί θα έγινετο στην εποχή του Παράσχου. Δεν θα ήπληχε ούτε ένα και ο ποιητής πού έχρειάζετο λουλούδια για τόν παραδεισόν του και την δημοικαταληξία, εύρέθη στην ανάγκη να τα ζητήσει απ' τα χειμωνιάτικα περιβόλια, όπου βρίσκονται οι ναρκίσσοι. Τώρα το κοινότερο λουλούδι πού μπορεί να ζητήσει κανείς την άνοιξη, είναι το τριαντάφυλλο. Καλλιεργούν χλιων λογίων, από τα λευκά πού μοιάζουν με καμέλλιες, ίσαμε τα βυσινιά, πού είναι σαν από βελούδο.

Μου άράδιασε έκατό τουλάχιστον άθηναϊκούς κήπους, όπου για έπιχειρησι ή για χαρά και αγάπη στα λουλούδια γίνονται την άνοιξη «σωστοί ροδώνες του Σααδί». Και έτελειωσε με μια μυρωμένη αληθινά πρόταση:

— Όνειρεύομαι, έλεγε, μίαν ήμέρα πού θ' άναστήσουμε αληθινά τα αρχαία άνθεστήρια. Όχι μάνδρωμα στην πλατεία του Ζαπτείου. Ο κόσμος πού ξεκίνησε την πρωτομαγιά σ' όλες τις έξοχές να μαζεύεται σε μία, όπως τα Πατήσια, να ποίμε. Εκεί αντί να βιδώνεται επάνω στην καρέικα απ' τ' άπόγευμα έως τα μεσάνυχτα, να γλεντζ, να τραγουδά, να μεθά με την άνοιξη, να παίζη και να πολεμά με τα λουλούδια της και να φεύγη όταν αισθάνεται βαθεία να έγγίξη την ψυχή του το πνεύμα αυτό της αιωνίας νεότητος, πού μυρικεδήλωτη ύψώνεται από τη γη σε λουλούδια και δροσιές.

Τι όραια πού όνειρεύονται οι άνθρωποι μέσ' στα λουλούδια

Γ. ΓΑΛΗΝΟΣ

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΚΑΙ Η ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ο αρχαιολογικός νόμος του 1899 όρίζει, ότι εις μέρη εύρισκόμενα πλησίον αρχαιοτήτων δεν επιτρέπεται οικοδομή άνευ άδειας του Υπουργείου των Έκκλησιαστικών, ήτις φυσικά παρέχεται κατά την κρίσιν της αρχαιολογικής υπηρεσίας. Συνεπεία του νόμου τούτου εινε ανάγκη να ζητηθή ή άδεια του Υπουργείου της Παιδείας όπως επιτραπή ή άνέγερσις ή ή επισκευή οικίας εις άκτίνα αρκετά μεγάλην περι την Ακρόπολιν, εις όλον σχεδόν το μεταξύν του Θησείου και της Ρωμαϊκής Αγοράς τμήμα της πόλεως, ως και εις άλλας τινάς θέσεις παρά τους ιστορικούς λόφους του Μουσείου και της Πνυκός.

Εινε εύνόητον ότι ή αρχαιολογική υπηρεσία, ακολουθούσα την από της συστάσεως σχεδόν του βασιλείου επικρατούσαν γνώμην περι άποκαλύψεως των αρχαίων Αθηνών, άρνείται σχεδόν πάντοτε την παροχήν άδειας, άλλ' οι ιδιοκτήται πολύ δικαίως ζητούσι τότε να άγορασθή υπό του Δημοσίου ή ιδιοκτησία αυτών ή να άποζημιωθώσιν άλλως διά τήν στέρησιν της χρήσεως αυτής, ούτω δε γεννώνται πολλαπλαί δικαί, αι όποια κρίνονται πάντοτε κατά του Δημοσίου. Έσχάτως μάλιστα μετά τας άυστηροτέρας περι προστασίας της ιδιωτικής περιουσίας διατάξεις του νέου συντάγματος, αι τοιαύται δικαί έπολλαπλασιάσθησαν και δεν εινε υπερβολή, αν όρίση τις εις 500,000 δραχμών το ποσόν, το όποιον θα ύποχρεωθή έντός όλίγων να πληρώση άμέσως το Δημοσίον δι' άποζημιώσεως.

Εις αντιμετώπισιν του ποσού τούτου, έξογκομένου καθημέραν, μόνον μετά δυσκολίας δύναται έσχάτως να διατίθενται 20,000 δραχ. περίπου κατ' έτος, διότι διά νόμου ψηφισθέντος πρό τριετίας, περιωρίσθη εις 270,000 δραχ. το χορηγούμενον ποσόν εις τας ανάγκας της αρχαιολογικής υπηρεσίας, δηλαδή εις μισθούς, οικοδομήν και συντήρησιν μουσείων, άγοράν αρχαίων, άπαλλοτριώσεως αρχαιολογικών χώρων, ανασκαφάς κλ. κλ. Όστε κατ' ανάγκην πρέπει το Δημοσίον να σκεφθή περι άλλαγής του επικρατούντος συστήματος της καταλήψεως και της άπαλλοτριώσεως αρχαιολογικών χώρων εν Αθήναις.

Άλλ' εινε και άλλος σπουδαιότατος λόγος, δι' όν πρέπει ή Κυβέρνησις να σκεφθή σοβαρώς περι της τύχης των εν Αθήναις αρχαιολογικών χώρων και επομένως περι του ζητήματος της ανασκαφής της αρχαίας πόλεως.

Πρό πάντων από της ίδρύσεως της Αρχαιολογικής Έταιρείας από έβδομηκονταετίας περι-

που έτέθη εις εφαρμογήν το σχέδιον της άποκαλύψεως των αρχαίων Αθηνών, ήγοράζοντο δε πρός τούτο και άνεσκάπτοντο εις διάφορα σημεία της πόλεως αναλόγως των παρουσιαζόμενων εύκαιριών και του διαθεσίμου χρήματος οικίας και οικόπεδα, και ούτω προήλθον οι λεγόμενοι αρχαιολογικοί χώροι εν Αθήναις. Άλλ' ως έχουσι σήμεραν τα πράγματα, αρχαιολογικός χώρος σημαίνει ως επί το πλείστον άπότομον και άνώμαλον διακοπήν του οικοδομικού σχεδίου της πόλεως, και χώρον πλήρη άτάκτως συσσωρευμένων αρχιτεκτονικών μελών και άλλων λίθων, προκαλούντων την συσώρευσιν και άκαθαρσιών τούτο δε διότι πάσαι αι γενόμεναι μέχρι τούδε εν Αθήναις ανασκαφαί ως μη άπαλλοτριωθέντος επαρκούς χώρου εινε ήμιτελείς και οι ανασκαφέντες χώροι δεν εινε δυνατόν να διαρρυθμισθώσι καταλλήλως πρό της τελείας άποκαλύψεως των επ' αυτών αρχαίων κτιρίων. Ένεκα τούτου οι αρχαιολογικοί χώροι, αντί να κοσμάσιν, ως όφειλον, άσχημίζουσι τα μέγιστα την πόλιν.

Η κατάσταση αυτή ήδύνατο να συγχωρηθή, στε ακόμη ή πόλις ήμών ήτο εν τη έμβρυώδει περιόδω και όλα ήσαν εν τω γίνεσθαι, αλλά τώρα με την ανάπτυξιν και την τελειοποίησιν, την όποιαν έλαβε το πλείστον της πόλεως κατά τα τελευταία πρό πάντων έτη, θα εινε άσυγχώρητος παραφωνία, αν έξακολουθή ακόμη εν τμήμα ταύτης, οχι άσημαντον, να παραμένη εις την αυτήν έλεεινήν θέσιν, ή όποια παρατηρείται τώρα κατά τας βορείως της Ακροπόλεως συνοικίας με τας άνωμάλους και βρωμεράς στενωπούς και τας έτοιμορρόπους οικίας.

Εινε θαύμα πως δεν έξηγηθή ή ύπομονή των Αθηναίων και ιδίε των κατοικούντων τας υπό την Ακρόπολιν συνοικίας και πως δεν έξέσπασεν ή όργη αυτών κατά των αιτίων της έλεεινότητος, μαρτυρεί δε τούτο κατά την γνώμην μου, ότι ο σεβασμός και ή λατρεία του κόσμου πρός τας αρχαιότητας εινε παρά τοις πλείστοις πολύ μεγαλύτερος παρ' όσον συνήθως πιστεύομεν.

Άλλ' ή ύπομονή και ή άνεκτικότης του πλήθους δεν δικαιολογεί την παράτασιν καταστάσεως άποτελούσης ατόχημον όνειδος διά την πόλιν και τόν πολιτισμόν μας. Λοιπόν επιβάλλεται και δι' αυτών τόν λόγον να δοθή τάχιστα μία λύσις εις το ζήτημα της άποκαλύψεως των αρχαίων Αθηνών και της διαρρυθμίσεως των αρχαιολογικών χώρων.

Ἄλλὰ τί πρέπει νὰ γίνη; Διὰ νὰ ἐφορμοσθῆ τὸ σχέδιον τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ κυριωτάτου τμήματος τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἐκείνου δηλαδὴ, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησε καὶ περιέγραψεν ὁ Πανσανίας, θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀπαλλοτριωθῆ μακρὰ καὶ πλατεῖα λωρὶς ἀπὸ τοῦ Διπύλου μέχρι πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Θησειοῦ, καὶ πρὸς τούτοις ὅλον τὸ τμήμα τὸ κείμενον πλησίον τῶν βορείων κλιτύων τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὡς καὶ ἀρκετὸν μέρος πρὸς ἀνατολὰς τοῦ λόφου τοῦ Θησειοῦ μέχρι καὶ πέραν τοῦ Ὀρολογίου τοῦ Κυροῦστον συγχρόνως θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπαλλοτριωθῆ τμήμα τι πρὸς ἀνατολὰς τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου, ἐπειδὴ δὲ θὰ πληρωθῶσιν ἴσως ἀποζημιώσεις καὶ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Πνυκὸς καὶ τοῦ Μουσείου, θὰ ἐχρειάζοντο ὄχι ὀλίγα ἑκατομμύρια ἵνα συντελεσθῆ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον. Εἶνε ὅμως βεβαίως οὐτοπία νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἢ καὶ ἐν προσεχῆ μέλλοντι θὰ εἶνε εἰς θέσιν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ δαπανήσῃ πολλὰ ἑκατομμύρια δι' ἐργασίαν μὴ θεραπεύουσιν ἄμεσον ἀνάγκην. Ἄλλως τε καὶ αἱ μέχρι τοῦδε ἀποκαλύψεις ἐκ τυχαίων ἢ τακτικῶν ἀνασκαφῶν, οὐδόλως δυστυχῶς εἶνε ἐνθαρρυντικαὶ τῆς ἰδέας τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἀρχαίας πόλεως.

Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν δὲν εἶχε φαίνεται, κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα ἰδιαζούσης μεγαλοπρεπείας· αἱ διάσημοι στοαὶ καὶ τὰ ἄλλα δημόσια οἰκοδομήματα ἐφημιζόντο μᾶλλον διὰ τὰ ἐν αὐτοῖς ἰδρυμένα πολύτιμα ἔργα γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς ἢ διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀρχιτεκτονικὴν ἀξίαν καὶ μεγαλοπρέπειαν. Ἡ συνεχὴς κατοικησις τῆς πόλεως κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους καὶ πρὸ πάντων αἱ συχναὶ περιτειχίσεις ἐπέφερον, ὡς βεβαιούται δυστυχῶς σαφῶς, τὴν καταστροφὴν καὶ ἐξαφάνισιν μέχρι καὶ τῶν θεμελίων σχεδὸν τῶν ἀρχαίων κτιρίων. Ἐξαιρέσει τῶν πάντοτε φανερῶν Θησειοῦ καὶ μνημείου τοῦ Λυσικράτους, οὐδαμοῦ ἐντὸς τῆς πόλεως ἀνεκαλύφθη μέχρι τοῦδε ἀξιολογόν τι οἰκοδόμημα τῶν κλασσικῶν χρόνων. Ὡστε θεαματικῶς τοῦλάχιστον ἢ ἀποκάλυψις τῆς ἀρχαίας πόλεως δὲν θὰ ὄφελθησιν πολὺ, τοῦναντίον ὅμως οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῆ, ὅτι τὸ ἐκ ταύτης ἐπισημονικὸν κέρδος θὰ εἶνε μέγιστον.

Λοιπὸν, νομιζῶ ὅτι ὀφείλομεν, παραιτούμενοι πάσης ἄλλης ἀπαλλοτριώσεως χάριν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν, νὰ ἐπιδιώξωμεν ὡς τάχιστα τὴν ἀπαλλοτριώσιν τῶν οἰκιῶν καὶ οἰκοπέδων, ὅσα ἀπαιτοῦνται πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ τετραγώνου τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀγορᾶς, ἢ ὁποῖα διατηρεῖται σχε-

τικῶς καλῶς, ἐπειδὴ δὲ συνορεύει σχεδὸν πρὸς ταύτην καὶ ἡ κατὰ μέγα μέρος ἀνασκαφείσα ἤδη βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδριανοῦ, ἀφοῦ ἀπαλλοτριωθῆ καὶ ὁ ἀναγκαῖος χώρος πρὸς τελείαν ἀποκάλυψιν καὶ ταύτης, νὰ συνδεθῶσι τὰ δύο ταῦτα μεγάλα μνημεῖα μετὰ τοῦ Ὀρολογίου τοῦ Κυροῦστον εἰς ἓν μέγα τετράγωνον, ὅπερ καταλλήλως διαρρυθμιζόμενον δύναται νὰ ἀποτελέσῃ καὶ τῆς νέας πόλεως σπουδαῖον κόσμημα. Εὐτυχῶς μέγα μέρος τοῦ ἀπαλλοτριωτέου χώρου ἀνήκει ἤδη εἰς τὸ Δημόσιον, ὡς π. χ. τὰ στρατιωτικὰ ἀρτοποιεῖα, αἱ φυλακαὶ τοῦ Παλαιοῦ Στρατιῶνος καὶ ὁ Μενδρσοῆς.

Δεύτερον πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ ἀπαλλοτριώσις ὀλίγου χώρου περὶ τῆς Στοᾶς τοῦ Ἀτάλου, ὅπως ἐρευνηθῶσι καλύτερον οἱ παρ' αὐτὴν χώροι καὶ κατορθωθῆ νὰ περικλεισθῆ ἀσφαλῶς καὶ διακοσμηθῆ ὁ χώρος καὶ τοῦ μνημείου τούτου.

Πρέπει πρὸς τούτοις τάχιστα νὰ γίνη ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῆς βορείας κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως τῆς συνοικίας, ἢ μᾶλλον τοῦ Τσιγγανοχωρίου, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀναφιῶτικα ἐπεκολλήθη ὡς ἐνοχλητικὸν παράσιτον ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βράχου, καὶ νὰ ἐλευθερωθῆ κατὰ τὸ δυνατόν ὅλη ἡ βορεία κλιτύς τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τῶν ἐπ' αὐτῆς νεωτέρων οἰκοδομῶν. Συγχρόνως εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀπαλλοτριωθῶσι καὶ ἀνασκαφῶσι τὰ ἀποκλείοντα τὸ τέμενος τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου ἐξ ἀνατολῶν μικρὰ οὐράματα, διὰ νὰ συμπληρωθῆ καὶ τούτου ἡ ἀνασκαφὴ καὶ νὰ περιφραγθῆ καὶ ἐκείθεν καταλλήλως ὁ χώρος καὶ νὰ διακοσμηθῆ. Ἐὰν δὲ κατορθωθῆ νὰ ἀπαλλοτριωθῆ καὶ μία λωρὶς οἰκημάτων παρὰ τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὡς καὶ ὁμοία λωρὶς παρὰ τοὺς ἀνατολικούς πρόποδας τοῦ Θησειοῦ καὶ χάριν τῶν ἀρχαίων λειψάνων, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν πιθανώτατα ἐκεῖ καὶ ὅπως ἀναδειχθῶσι κάλλιον οἱ λόφοι, δὲν θὰ ἔχωμεν μὲν ἀποκαλύψῃ τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας, ἀλλὰ θὰ γνωρίζωμεν μέγα μέρος τούτων, καὶ θὰ δυνάμεθα νὰ βλέπωμεν καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν τοῦτο εὐπρεπῶς καὶ ἀναλόγως τῆς ἱερότητος τῆς προγονικῆς ἡμῶν πόλεως.

Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀνωτέρω ὑποδεικνυμένων δὲν εἶνε ἀδύνατος, οὐδὲ κἂν ὑπερβολικῶς δύσκολος, ἂν ἡ Κυβέρνησις θελήσῃ ἐπὶ οὐχὶ πολὺ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν νὰ δαπανᾷ δι' ἀπαλλοτριώσεως ἐν Ἀθήναις ἐτησίως 150,000 μέχρι 200,000 δραχμῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ὑποχρεωθῆ τάχιστα νὰ κάμῃ, ἂν ἐξακολουθῆ ὑφισταμένη ἢ ἀρχαιολογικῆ νομοθεσία, καὶ ἐφαρμοζῆται τὸ ἐπικρατοῦν σύστημα καταλήψεως ἀρχαιολογικῶν χώρων, καὶ χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ μεγάλη πρακτικὰ

ἀποτελέσματα ὑπὲρ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς οἰκιστικῆς καταστάσεως τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων. Ὅφειλε δ' ἀφ' ἑτέρου καὶ ὁ Δῆμιος νὰ συνδράμῃ τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν διαρρυθμίσει τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων, οἱ ὁποῖοι, δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι σήμερον μὲν πλείστην ἐνόχλησιν παρέχουσιν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐξωραϊστικῶν σχεδίων αὐτοῦ, ἐνῶ δύναται καταλλήλως διαμορφούμενοι νὰ ἀποτελέσωσι καὶ αὐτοὶ παράγοντα ἐξωραϊστικῶν πρώτης τάξεως. Δὲν πρέπει δὲ πρὸς τούτους νὰ λησμονηθῆ, ὅτι διὰ τοῦ εἰδικωτέρου καθορισμοῦ τοῦ ἀπαλλοτριωτέου χάριν ἀνασκαφῶν ἐν Ἀθήναις χώρου, θὰ ἀφεθῆ ἐλευθερία εἰς τὸν Δῆμιον, ὅπως τελειοποιήσῃ τὴν ὁμοιομίαν καὶ βελτιώσῃ τὴν ὁδοποιίαν τῶν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐλευσίων παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν συνοικιών.

Εἶνε βεβαίως λυπηρὰ ἡ σκέψις, ὅτι ἐγκαταλείπεται τὸ ὄρατον ὄνειρον τῆς ἀποκαλύψεως τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἀκριβῶς οἱ γνωρίζοντες τὰ πράγματα, θὰ εὖρωσιν, ὅτι ἡ θυσία δὲν εἶνε καθ' ὑπερβολὴν μεγάλη. Οἰκοδομήματα ἀξιόλογα εἶπομεν ἤδη, ὅτι δὲν εἶνε μεγάλη ἔλλειψις νὰ μᾶς χάρισουν αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν ἀρχαίων

Ἀθηνῶν, τὸ δ' ἐξ αὐτῶν ἐπιστημονικὸν κέρδος θὰ προκύψῃ ἴσως πολὺ ταχύτερον, ἂν πραγματοποιηθῶσιν ὅσα ἀνωτέρω προτείνω, διὰ τὸν ἐξῆς λόγον. Ἄν ἐξακολουθῆ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου τῆς ἀνασκαφῆς τῆς ἀρχαίας πόλεως κατὰ τὸ ἐπικρατῆσαν σύστημα, θὰ παρέλθωσι βεβαίως πολλὰ ἀκόμη δεκάδες ἐτῶν καὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος χωρὶς νὰ ἔχη συντελεσθῆ οὐδὲ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς ἀνασκαφῆς, ἐνῶ ἂν, ἐξαιρούμενων τῶν ἀνωτέρω διαγραφέντων χώρων, ὁ λοιπὸς πρὸς ἀνασκαφὴν ὀρισμένος τῶρα, ἀφεθῆ ἐλευθερος εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ἰδιοκτητῶν, τότε οἱ πλείστοι τοῦλάχιστον ἐκ τούτων θὰ σπεύσωσι νὰ ἀνοικοδομήσωσι τὰς ἐν ἐρειπιώδει καταστάσει οἰκίας των, δύναται δὲ τότε ἀνασκαπόμενων μεθοδικωτέρως πῶς τῶν θεμελίων ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας νὰ μελετηθῆ τὸ ἔδαφος τῆς ἀρχαίας πόλεως· τὸ αὐτὸ θὰ γίνη καὶ κατὰ τὴν ἐσκαφὴν τῶν ὁδῶν, ἀναγκαῖον χάριν τῆς ἀπαιτηθσομένης εἰς πλείστα σημεῖα τοῦ ἐν λόγῳ χώρου νέας ὁδοποιίας. Οὐδεὶς δὲ θὰ δυνηθῆ τὰ ἐμποδίσῃ καὶ τότε τὸ Δημόσιον, ἂν εὖρεθῆ σπουδαῖον τι οἰκοδόμημα, νὰ διατηρήσῃ τοῦτο καὶ ἀποικήσῃ τὴν κυριότητά του.

K. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ
Ἐφορος ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς

ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Γύρω ἀπὸ ἓνα χαρτί, τὸ περιώνυμον χαρτί τῆς εἰρήνης, πέντε στόματα ἠνοιόντο ἢ ἦσαν ἑτοιμα ν' ἀνοιχθῶσιν εἰς μίαν πλημμύραν λόγων, ἀπειλῶν, διαμαρτυριῶν. Λέγουσιν ὅτι ἦσαν ἀναγκαῖα. Ὡσάν πλημμύρα ὅμως ἠμυροῦσε νὰ παρέσυρε καὶ τὸ πολίτευμα χαρτί. Αἰφνιδίως τὰ χεῖλη ἔκτοσ στόματος ἠνοιχθῆσαν ὀλίγον καὶ ἐψιθύρισαν κάτι. Ἡ πλημμύρα ἐξέσπασε καὶ ἤρχισε νὰ χύνεται ὀρηκτικῶς. Τὰ δύο χεῖλη ἐψιθύρισαν πάλιν κάτι, ἔπειτα ἠνοιξαν διάπλατα, τὰ ἄλλα πέντε στόματα ἐκλείσθησαν, τὰ ρεῦματα τῶν λόγων κλπ. ἔσβυσαν καὶ ἡ εἰρήνη ὑπεγράφη. Ἡ σσηνὴ αὐτὴ πού ἐνθυμιζεῖ ἀρκετὰ τὸν Μωϋσῆ καὶ τὰ θαύματα τῆς Παλ. Διαθήκης, ἐξετυλίχθη εἰς τὸ Λονδίνον. Τὰ πέντε στόματα πού ἐγκυμονοῦσαν τὴν λογοθύελλαν ἦσαν οἱ πλῆρεξοῦσοι. Τὸ ἔκτο πού εἰς τὸ ἀνοιγμὰ του παρουσιάσθη ἡ μαγικὴ γάβδος τοῦ Μωϋσέως ἦτον ὁ σὸρ Γρέϋ.

Ἐδῶ καὶ εἰς χίλια ἄλλα μέρη ἠκούσθησαν διαμαρτυρία διὰ τὴν διαγωγὴν του. Καὶ ἀλήθεια δὲν ἦτον διόλου εὐγενής. Ἐὰν τὸν εἶχα φίλον, ὀρκίζομαι ὅτι θὰ ἔπαυα νὰ τὸν χαίρω. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀνοίξωμεν καὶ τὸ στόμα διὰ νὰ θαυμάσωμεν τὴν ἰσχὴν πού ἔχει νὰ παρουσιάζεται διὰν πρέπει. Ἡ Ἀγγλία ὅσον ἐξηκολούθησεν ὁ πόλεμος δὲν μᾶς ἀπησχόλησε καθόλου. Οὔτε ἐπιστρατεύσεις, οὔτε τίποτε ἄλλο ἠπέλησε. Τὴν στιγμὴν ὅμως πού αἱ ἄλλαι δυνάμεις ἑτοιμάζοντο νὰ παύουν τὸν πρωταγωνιστὴν εἰς τὸ πάλκο τῆς Ἀλβανικῆς ἱλαροτραγωδίας, συνήντησαν ἑτοιμον διὰ τὸν ἴδιον ρόλον τὸν ναύαρχον Μπούρνου,

καὶ ἂν οἱ ἐμπόλεμοι ἤρχιζαν διαπραγματεύσεις διὰ νὰ μὴν τὰς τελειώσωσιν ποτὲ ἀντίκρουσαν μισανοιγμένα τὰ χεῖλη τοῦ Γρέϋ. Εἶμαι σύμφωνος, ἀδελφοί, πῶς οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θέλουν τὸ ὀλιγώτερον κέρμασμα. Τὸ δύσκολον ὅμως εἶναι ν' ἀναρριχηθῶμεν εἰς τὸ δένδρον πού θὰ κρεμάσωμε τὸ σχοινί των.

Ἐὰν ἐξοῦσαν ἀκόμη τὰ ἔθιμα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, τὸν περασμένο μῆνα ἔπρεπε δίχως ἄλλο νὰ τὸν ὀνομάσωμε Διαδοσίαν. Τὸ κάθε τι διεδίδετο. Ἀκόμη διεδίδετο ὅτι ζοῦμεν ἐνῶ ἀπλούστατα ἐγυρίζομεν εἰς τοὺς δρόμους, εἰς τὰ κέντρα, εἰς τὰ σπίτια μας σφικτοκρατούμενοι μὲ τὰ φαντάσματα πού ἔγενοντο κάθε τόσο μίᾳ γενικῇ νοσηρότητι, σκορπισμένη στὴν ἀτμοσφαιραν. Τὸ τέρας, πού ὀνομάζεται διάδοσις, εἶχε τὰς ποικιλοτέρας καὶ περιεργότερας ἐμφανίσεις του.

Ἄλλοτε ἔλεγαν ὅτι τὸ πλάσμα αὐτὸ κατέξασχεν ὄλους τοὺς νόμους τῆς ὀπτικῆς καὶ ὅσον εὐρίσκειτο μακρύτερον τόσον ἐφαίνετο ὀγκωδέστερον. Τὰρα ἀποδεικνύεται καὶ κάτι ἄλλο: Ὅτι ἀναλόγως τοῦ θηφους πού εὐρίσκειται, ὑψίσταται διαφόρους μεταβολάς. Κάποιος κύριος εἶχεν ἀνέβῃ περαστικὸς ἀπ' τὸ γραφεῖο μου:

— Ὡστε θαυμάσια.

— Τί;

— Ἐγὼ νῆς συμπλοκῆς καὶ ἀνεκτίσαμεν δολοκλήρον τὸ Παγγαῖον.

Ὁ καλὸς ἄγγελος ἔφυγε. Σὲ λίγα λεπτά ἦλθεν ἄλλος:

- Μά είναι φρένη, κατάρα, ἀπελπισία.
- Σου συνέβη τίποτε;
- Εἰς τὸ Παγγαῖον τὴν ἐπάθαμε καὶ πάλι.
- Μά ἐμεῖς ἔχουμε πληροφορίες διὰ νικήσαμε.
- Ποῦς σου τῆτε αὐτά;
- Ὁ τάδε τώρα πού κατέβαινε τὴ σκάλα...

Ἦτον ὁ ἴδιος πού μᾶς εἶχεν ἀγγελεῖ τὰς νίκας. Εὐτυχῶς πού δὲν ὑπάρχουν εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπόγεια τράμ. Διαφορετικὰ οἱ ἐπιβάται των θὰ ἐκινδύνευαν ἀποθάνουν ἀπὸ συγκοπήν μὲ τὰς καταστροφὰς πού θὰ ἐπλάτταν εἰς τὸ βάθος ἢ διάδοσις.

Ἐκεῖνο, πού εἶχεν εἰπεῖ, λέγουν, μὲ τὴν ἐπιγραμματικὴν φράσιν του «τράβα κορδέλλα» ὁ ἀφελὴς χωρὶς πού ἐβροῆθει τὸν μηχανικὸν εἰς τὴν καταμέτρησιν τοῦ οἰκοπέδου τοῦ Ἀρομοκαϊτείου, μᾶς τὸ ἐπαναλαμβάνει σήμερον ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ ἰδρύματος. Τὸ παρασμένον ἔτος ἐπεροῦσαν τὰς μελωχολικὰς ἢ τετριπὰς ὥρας τῶν εἰς τὸ θεραπευτήριον 314 ἀσθενεῖς. Δὲν εἶναι πολλοί, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ οἱ μόνοι. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἐδικῶν τῶν θεραπευτηρίων εἶναι μίᾳ προνομιόχως μειονότης μέσα εἰς πλῆθος ὁμοίων των, διὰ τοὺς ὁποίους θὰ ἐπρεπε νὰ διπλασιασθῆ ἴσως ὁ φιλόδοξος περιβόλος τοῦ Ἀρομοκαϊτείου. Ὡστε κατὰ τὴν ἐπισημωτέραν στατιστικὴν ἢ παραφροσύνῃ εἰς

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

Ἐν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἀποτελέσματα τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου — ἀποτέλεσμα πού θὰ βαρύνῃ πάλιν διὰ τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς — εἶναι διὰ δὲν γειτονεύομεν πλέον μὲ τοὺς Τούρκους. Γείτονές μας θὰ εἶναι οἱ Βούλγαροι τὸ ἔθνος δηλαδή ἐκεῖνο, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀπὸ δέκα πέντε αἰῶνων ὁ Ἕλληνισμὸς διεξῆγε πάλιν ἀγρίαν καὶ σχεδὸν ἀδιάκοπον. Ὅσα συμβαίνουν σήμερον μαρτυροῦν διὰ τὴν πάλιν αὐτὴν θὰ ἐξακολουθήσῃ. Τὰ παλαιὰ μίση δὲν ἐσβύσθησαν καὶ ἡ ἰδέα, πού ἐκινούσε πάντοτε τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸν συστηματικὸν ἀγῶνα των ἐναντίον τοῦ Ἕλλητισμοῦ, δὲν ἐκοιμήθηκεν. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ γνωρίζωμεν ἐπακριβῶς τὸν χαρακτῆρα τῶν νέων γειτόνων μας, τῶν σημερινῶν συμμάχων μας ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ ἐχθρῶν μας, πού τὸ πλησιέστατον μέλλον θὰ τοὺς ἀποδείξῃ πλέον ἀμειλίχτους ἀπὸ ὅσον μαρτυροῦν τὰ τωρινὰ πράγματα.

Ἄν τοῦ παρελθόντος τὰ διδάγματα δὲν ἐστάθησαν βιανὰ νὰ μᾶς ἀποκαλύψουν ἐντελῶς τὸν χαρακτῆρα, τὴν ψυχολογικὴν σύνθεσιν τῆς φυλῆς αὐτῆς, σήμερον ἔχομεν νέα τοιαῦτα, πού γεννοῦν τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὴν μελετήσωμεν προσεκτικώτερον, ὅπως καὶ μᾶς ἐπιβάλλεται. Δὲν προφυλάσσεται κανεὶς καλύτερον ἀπὸ τὸν

τὴν Ἑλλάδα ἀξάνει. Αὐξάνει ὁμως τάχα συγκρότης καὶ ἡ φρόνησις; Ἴδου σοβαρὸν ζήτημα. Εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ποίας στατιστικῆς νὰ ζητήσωμεν τὴν λύσιν του;

Κύριε,

Σὰς ἀπαντῶ ἐδῶ. Δὲν σημαίνει τίποτε. Ἄλλὰ εἶναι τάχα ἀνάγκη νὰ σημαίνῃ κατὰ τὸ ὄνομα πού προσφέρουμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν ἢ μᾶς προσφέρουν ἄλλοι; Τοῦτο καθ' ὅσον γνωρίζω συμβαίνει κάποτε μὲ τὰ ἄνθη. Τὰ προσφέρουμεν καὶ μᾶς τὰ προσφέρουν «μὲ τὴν σημασίαν των» ὅπως γράφουν αἱ λαϊκαὶ ἀνθολογίαι. Θὰ ἦτο ὁμως ἀφαστος μπελάς νὰ ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, πού, ὅπως ζεῦρεται, κατὰ τὰ ἐνεργητικὰ ἐκαστὰ δὲν εἶναι ποσῶς ἄνθη. Τί θὰ ἐκάρτατε ἐάν ἐπρόκειτο νὰ δώσετε ἓνα «ὄνομα μὲ σημασίαν» εἰς τὸν ἑαυτὸν σας; Θὰ ἐμπετρούσατε βέβαια τὸν ἑαυτὸν σας εἰς ἕνος, πλάτος, βάθος. Καὶ τὸ φαντάζεσθε αὐτὸ εὐκολον. Καὶ ἂν μεθυσθῆτε εὐρίσκατε ὅτι εἶθε ἰσχυρότερος, χαμηλότερος ἢ ἀβαθέστερος; Ἄλλοιμονον. Τὸ ζήτημα εἶναι μέγαλον ὅσον καὶ ἡ φιλοσοφία. Μᾶς εἶναι ἀπαραίτητα δύο χρησιμώτατα πράγματα πού μᾶς λείπουν: τὸ μέτρον διὰ τὸν ἑαυτὸν καὶ τὸ μέτρον διὰ τοὺς ἄλλους. Ἔως ὅτου φθάσω εἰς τὸ συμπέρασμα αὐτὸ τὴν ἡμέραν πού ἐξηγοῦσα ὄνομα διὰ τὸν ἑαυτὸν μου ἐβράδυνασε ἔξω καὶ ἀπλόδη τὸ σκοπέδι. Τὸ ἴδιο εὐρίσκατο καὶ ἐντὸς μου. Ἄραξα λοιπὸν ἓνα ὄνομα ἀπ' τὸν δρόμον καὶ ὑπογράφουμι.

Ο ΒΡΑΔΥΝΟΣ

ἐχθρὸν του καὶ δὲν τὸν πολεμεῖ ἀσφαλέστερον παρὰ ὅταν τὸν γνωρίζῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον.

Κατὰ τὰ πορίσματα τῆς ἐθνολογικῆς ἐπιστήμης οἱ Βούλγαροι εἶναι φυλὴ Μογγολικὴ καὶ εἰδικώτερον Ταταρικὴ. Ἡ φρένα ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς ἱστορικῆς ζωῆς των εἶναι πολὺν δύσκολος, ἂν ὄχι καὶ ἀπολύτως ἀδύνατος. Σκότος ἐντελὲς ἐπικρατεῖ ἕως τώρα ἐπὶ τῆς πορείας τοῦ λαοῦ αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν διὰ πρώτην φοράν ἀνακρίνεται, ἵνα ἀπασχολήσῃ τὴν ἱστορίαν.

Ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τῆς βορείου Ἀσίας, τῆς ἀρχικῆς των κοιτίδος, κατήλθον εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Βόλγα, ὁπόθεν ἄλλα στήλη, μαχμώτερά των, οἱ Σάβειροι τοὺς ἐξεδίωξαν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ζητήσουν νέαν κατοικίαν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ περὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην. Τὸ Βυζαντινὸν κράτος γνωρίζει τὴν πρώτην ἀπὸ μέρους αὐτῶν ἐνόχλησιν ἐπὶ τῆς αυτοκρατορίας τοῦ Ζήνωνος Ἰσαύρου (474-491 μ.Χ.) Ἐπέδραμον εἰς τὴν Μοισίαν καὶ ἐφθασαν εἰς τὸν Δούναβιν. Οἱ Βυζαντινοὶ χρονολογοῦντες, ἀγνοοῦντες ποῖος ἀκριβῶς ἦτον ὁ νέος αὐτοῦ ἐχθρὸς, τοὺς ὀνομάζουν Σκνδοσαρμάτες, — ὄνομασία εὐρυτάτη — διότι ἀνεύρισκον εἰς αὐτοὺς μερικὰ Σκνδικὰ γνωρίσματα, ὡς τὴν τάσιν πρὸς μετα-

νάστευσιν, τὸ φιλοπόλεμον, τὸν ἔρωτα πρὸς τὸ κυνήγιον καὶ τὴν θηριωδίαν. Δὲν θὰ τοὺς παρακολουθήσωμεν εἰς τὴν ἱστορικὴν πλέον σταδιοδρομίαν των, ἢ ὁποία ἀρχίζει κυρίως ἀφ' ὅτου ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς εἰς τὴν Μοισίαν — πού ἔκτοτε ὀνομάσθη Βουλγαρία — καὶ ὁπόθεν ἐπεχείρουν τὰς ἐκστρατείας των ἐναντίον τῶν ἄλλων χωρῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους μὲ τὰς τρομερὰς δηλώσεις, τὰς γεμάτας θηριωδίαν μοναδικήν.

Εἰς τὴν νέαν ὁμοῦς αὐτὴν πατρίδα των — τὴν ἐπίκτητον — ἐξημώθησαν μὲ ἄλλα καθαντὸ σλαβικὰ φύλα. Ἐπῆραν τὴν γλῶσσαν των καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των περιεσώθησαν μόνον ὀλίγα λέξεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ σλαβισταὶ διακρίνουν φοινικικομογγολικὸν χαρακτῆρα. Ἀπὸ τὴν ζύμωσιν αὐτὴν μὲ τὴν πάροδον τῶν χρόνων ἤλλαξε καὶ ὁ ἐθνολογικὸς χαρακτῆρ τῶν Βουλγάρων. Ἄλλὰ εἰς τὸ Σλανοβουλγαρικὸν αὐτὸ κράμα ἀπέμειναν τὰ κύρια γνωρίσματα, πού ἀποδεικνύουν τοὺς Βουλγάρους ὡς φυλὴν Μογγολικὴν ἢ Ταταρικὴν, καὶ πού δὲν ὑπάρχουν καθόλου εἰς τοὺς Σέρβους, τὸν ἀγνότερον ἴσως τύπον τῆς Σλαβικῆς φυλῆς εἰς τὴν κάτω Εὐρώπην.

Τὸ κοντόχονδρον καὶ δυνατόν σῶμα, τὸ χαλκόχροον δέρμα, ἡ στρογγύλη χονδροειδὴς κεφαλή, τὰ λεπτὰ καὶ ὀλίγον τοξοειδῆ φρύδια, ἡ πλατεῖα καὶ ἐπιπεδωμένη σχεδὸν μύτη, ὁ κυρτοὶ ὀφθαλμοί, τὰ ἐξωγαμμένα μῆλα τῶν παρειῶν, τὸ πλατυσμένον γενικῶς πρόσωπον, ἡ ἀραιότης τῶν τριχῶν τοῦ σώματος εἶναι συνήθεστα ἐξωτερικὰ τῶν Βουλγάρων γνωρίσματα, πού δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τὰ Μογγολικά. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Βουλγαρίας οἱ χωρικοὶ κάτοικοι εἰς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν — ἴσως ἀκόμη καὶ σήμερον — ἐκοιταν σὺρριζα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς των καὶ ἄφιναν μόνον μίαν μεγάλην πλεξίδα, καθὼς οἱ Κινέζοι.

Γενικῶς δὲ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ μὲ τὴν πενυχρότητα καὶ τὸ χονδροειδὲς τῆς ἐνδομασίας, τὴν ρυπαρότητα του, τὴν ἀκαλαισθησίαν του — τὴν διακρίνουσαν κυρίως τὰς γυναίκας, πού εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἀσχημοὶ — δεκνύει φυλὴν ἄεστον καὶ βάρβαρον, ἀπολίτιστον. Δὲν πρέπει νὰ μελετηθῆ ὁ βίος καὶ ὁ χαρακτῆρ τοῦ Βουλγάρου εἰς τὰς πόλεις, ὅπου πολλοὶ καὶ διάφοροι συνθῆκαι μεταβάλλον τὴν φυσικὴν ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν, ἐκεῖ ὅπου ζῆ ὁ ἀληθὴς Βούλγαρος.

Περισσότερον ὁμοῦς σημασίαν ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ αὐτὰ γνωρίσματα τῆς Μογγολικῆς καταγωγῆς τῶν Βουλγάρων ἔχουν αἱ θεμελιώδεις ψυχικαὶ των ιδιότητες.

Ὁ Βούλγαρος εἶναι παχύνους, μὲ δικνηρὰν τὴν σκέψιν, φιλάγυρος, ἀκοινωνητος, σιωπηλός, αἴθμος, καχύποπτος, ἀνελευθέρητος, χωρὶς πρωτοβουλίαν, ἐργατικὸς, ὑπομονητικὸς, ἐπίμονος, φιλόξενος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο γνώρισμά του, καθὼς τὸ ἐκδηλώνει, ὑπενθυμίζει ἀκόμη περισσότερο τὴν Μογγολικὴν καταγωγὴν του καὶ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἀλτρουισμοῦ. Καὶ οἱ Μογγόλοι, πού τὴν θηριωδίαν των τὴν ἐγγώρισε — κατὰ τὰς πρώτας ἐπιδρομὰς των — καὶ τὴν ἐνθυμείται ἀκόμη μὲ τρόπον ἢ Εὐρώπῃ, εἶναι λαὸς φιλόξενος. Ὁ Βούλγαρος χωρικός ὑποδέχεται πάντοτε τὸν ξένον πρῶτα μὲ δυσηπιστίαν, μὲ καχυποψίαν, καὶ ὕστερον, ἀφοῦ πεισθῆ ὅτι δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἶναι ἐχθρὸς του, τὸν φιλοξενεῖ γενναίως. Τὴν ἱερότητα ὁμοῦς τῆς φιλοξενίας δὲν τὴν φιλάσσει πάντοτε χρησιμοποιεῖ καὶ τὸ ἔθιμον αὐτὸ ὡς μέσον διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν σκοτεινῶν καὶ ἀγρίων σκοπῶν του. Εἰς τὴν Μακεδονίαν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φυλετικοῦ ἀγῶνος εἰς τὰ τελευταῖα χρόνια, πολλάκις οἱ Βούλγαροι χωρικοὶ καὶ κομιτατζήδες ἐφόρουν τοὺς καλύτερους ἑλληνομακεδόνας μὲ τὸ δόλωμα τῆς φιλοξενίας.

Τὸ σίτι εἰς τὴν Βουλγαρίαν τὸ κίβερνῆ κυρίως ἢ γυναικῶν, γνώρισμα χαρακτηριστικὸν καὶ τῶν σημερινῶν μογγολικῶν φύλων.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς συνήθως ὀνομάζει τοὺς Βουλγάρους ἀρκουδιαρέους ὁ ἀγαπητότερος χορὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, πού ἀνταποκρίνεται καὶ εἰς τὸν χαρακτῆρα του, εἶναι ὁ λεγόμενος χορὸς τῆς ἀρκούδας. Ἐνας χωρικός ἢ καὶ κάτοικος πόλεως ἐνδύεται μὲ δέρμα ἀρκτου, μιμνῆται τὰς κινήσεις καὶ τὸν βρυχηθμὸν τοῦ ζώου, τρέχει μὲ μεγάλα πηδήματα, ἐνῶ νεάνιδες καὶ παιδιὰ τὸν κινήσουσιν καὶ ὕστερα τὸν δένουν καὶ τὸν φορτίζουν χόρτα ὑπὸ τοὺς ἦχους μουσικῆς βαρβάρου. Οἱ Μογγόλοι ἔχουν κάποιαν παρομοίαν διασκεδάσιν καὶ ὅταν σιοτῶνουν ἀρκούδαν, κατόπιν τῆς ζητοῦν συγγνώμην.

Βεβαίως τὸ γενικὸν πνεῦμα τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς — ὅπως καὶ κάθε φυλῆς — εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῆ ἀκριβῶς. Ἄλλὰ τὸ σύνολον διαφόρων παρατηρήσεων καὶ λεπτομερειῶν, πού χαρακτηρίζουν εἰδικῶς ἱστορικὰ γεγονότα, εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ σχηματισθῆ κάπως ἀσφαλὴς γνώσις τῆς ψυχῆς ἐνός λαοῦ.

Οἱ ἐθνολογοὶ, πού τὰ πορίσματά των τὰ ἐξάγουσιν ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν ἡθῶν καὶ ἔθιμων τῶν λαῶν, ἐσημείωσαν μὲ ἰδιαιτέραν προσοχὴν τὴν ἀγριότητα τῶν μογγολικῶν φύλων εἰς πᾶσαν ἐποχὴν πρὸς τοὺς φονευομένους ἢ αἰχμαλωτι-

ζομένους έχθρους των. Ἐτρώγαν τὸ ἥπαρ τῶν έχθρῶν, ἀπὸ τὰ δοτὰ των κατεσκευάζον αὐλοὺς καὶ τὰ κρανία των τὰ ἐχρησιμοποιοῦν διὰ ποτήρια. Σήμερον ἀκόμη οἱ νομάδες Μογγόλοι σφάζουν ἢ τυραννοῦν ἀγρίως τοὺς αἰχμαλώτους των χωρὶς διάκρισιν γένους ἢ ἡλικίας. Τὸ ποτήρι τοῦ χαγάνου τῶν Βουλγάρων Κρούμου ἀπὸ τὸ κρανίον τοῦ φονευθέντος Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου, τὰ βασανιστήρια καὶ οἱ μαρτυρικοὶ θάνατοι τῶν αἰχμαλώτων, ὅσα ἀκόμη ἐπαθάν οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὰς βουλγαρικὰς συμμορίας εἰς τὰ τελευταῖα χρόνια, εἶναι ὡσάν ἀντιγραφή καὶ συνέχεια ἐκείνων. Ἀναγινώσκων κανεὶς σελίδας τῶν μογγολικῶν ἀγριοτήτων καὶ παραβάλλον αὐτὰς μετὰ τὰ ὅσα κἀμουν σήμερον οἱ Βούλγαροι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων εἰς τὸ Παγγαῖον καὶ τὰς ἄλλας χώρας, ποῦ κατέλαβον, πεῖθεται χωρὶς διαταγῶν διὰ τὴν ψυχρὴν συγγένειαν τῶν Μογγόλων τῆς Εὐρώπης μετὰ τοὺς Μογγόλους τῆς Ἀσίας.

Τὴν ἀγριότητα αὐτὴν τῶν Βουλγάρων τὴν ἀνευρίσκωμεν καὶ ἐκεῖ ὅπου καθαρώτερον καταφαίνεται ἢ λαϊκὴ ψυχὴ: εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἄν παραδεχθῶμεν τὸν ὄρισμὸν τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ τῆς Ἀνθρωπότητος, τοῦ Ἐρνστερ, ὅτι ἡ δημοτικὴ ποίησις εἶναι ὁ καθρέπτης τῆς ψυχῆς ἐνὸς λαοῦ, εἶναι τὰ ζωντανὰ χρονικά του, ἀπὸ τὰ βουλγαρικὰ δημοτικὰ τραγούδια ἐξάγομεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ εἶναι πολὺ ἀγρία καὶ βάρβαρος δὲν ἐξυμνοῦν τίποτε ἄλλο, παρὰ σκληρότητας αἰμωσταγεῖ: εἶναι δια μία περιγραφή πτωμάτων κατακομματιασμένων, κεφαλῶν ποῦ ἀπεκόπησαν ἀπὸ τὸ σῶμα γενικῶς, εἰκόνων ποῦ διεγείρουν τὴν φρεσὴν παντοῦ τὸ αἷμα καὶ ἡ σφαγὴ. Ἀηστεῖται, ἀπαγαγαί, θρηωδίαί, φόννοι καὶ κανέν ὑψηλὸν ἰδανικόν. Τὴν ἔλλειψιν αὐτὴν τοῦ ἰδανικοῦ, τοῦ δημιουργικοῦ αἰσθηματος τὴν ἀντιλαμβανόμεθα καὶ ἀπὸ τὴν ἐντελὴ ἀπουσίαν κάθε καλλιτεχνι-

κῆς ἐκδηλώσεως, ἔστω καὶ πτωχῆς. Καὶ ὁμως— καθὼς λέγει ὁ κοινωνιολόγος Λετουρνῶ — πάντοτε ἡ πρόοδος τῶν τεχνῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν γενικὴν ἀνάπτυξιν τῆς φυλῆς: διότι τὸ πνεῦμα ὑπηρετεῖ τὰ πάντα.

Ἄλλὰ πῶς συμβαίνει, ὥστε ὁ λαὸς αὐτός, ποῦ στερεῖται ζωηρὰν νοημοσύνην, ὁ σχεδὸν ἀπολιτιστός, ὁ ἐλάχιστος διανοητικός, ὁ ὀφροσιωμένος περισσότερον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς παρὰ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ αἰσθηματος, νὰ δεικνύη τόσα φανερά γνωρίσματα δογασμοῦ καὶ ζωτικότητος; Οἱ Βούλγαροι εἶναι ράτσα γερῆ. Εἰς τὸ σλαυομογγολικὸν αἷμα των συνανεμίγη καὶ ἀρκετὸν ἑλληνικὸν ἀπὸ τὸν συνεχῆ ἐκβουλγαρισμὸν τῶν Ἑλλήνων, ποῦ ἔπρεπε ἢ ν' ἀφίσουν τὴν χώραν των ἢ νὰ γίνονιν Βούλγαροι. Αὐτοὶ τοὺς ἀνεπέσωσαν κάπως. Εἰς τὴν νωθρὰν διάνοιάν των καὶ τὴν βαρεῖαν δραστηκότητά των εἰσῆλθε καὶ κατὰ λεπτότερον. Τοῦτο τοὺς ἔκαμε νὰ ἐνεργοῦν μετὰ μέθοδον. Ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας των εἰς τὸ ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, χωρὶς ἐπαναστάσεις καὶ αἱματοχυσίας, τοὺς ἀπέδειξε φυλὴν συνετήν. Εἶναι μελετηταὶ σοβαροὶ παντὸς ὅ,τι θὰ πράξουν δὲν ἐνεργοῦν τίποτε χωρὶς νὰ τὸ ὑπολογίσουν ἀκριβῶς ἐκ τῶν προτέρων ἐνεργοῦν βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἔχουν σύστημα εἰς τὴν ἐργασίαν των καὶ ἀποτολμοῦν τὰ πάντα, χωρὶς νὰ τοὺς φοβίξη ἢ τοὺς στενοχωρή ἢ ὑποχώρησις, ὅταν κρίνουν ὅτι εἶναι ὀφελιμώτερον τὸ ὑποχωρεῖν. Ἐχουν τὴν τέχνην τῆς θρασυτητος. Ἄλλ' ἠμπόρεσαν ἀκόμη νὰ κατανοήσουν ἐγκαίρως τὴν ἀλήθειαν, ποῦ ὁ Βαγεχὸτ τὴν ἀπεκρυστάλλωσεν εἰς τὴν φράσιν: ὁ πόλεμος κἀμνει τὰ ἔθνη.

Ἡ φυλὴ αὐτὴ, ποῦ μέσα της κυριαρχεῖ περισσότερον ἢ βαρβαρότης καὶ ὁ ἐγωϊσμός, καὶ ποῦ τώρα εἶναι ἡ δυσάρεστος γείτων μας, ἀποτελεῖ κίνδυνόν διὰ τὸν Ἑλληνισμόν; Τοῦτο εἶναι θέμα, ποῦ ἴσως ξετασθῆ εἰς ἄλλο ἄρθρον.

ΜΑΝΟΥΗΛ ΚΩΣΤΑΝΤΑΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

La festa dei Baronni

Ὁ ΜΑΘΗΤΗΣ — Θυμάσθε τάχα μιὰ παλιά μας ὀμιλία γιὰ τοὺς χαριτωμένους συμμάχους μας;

Ὁ κ. ΑΣΦΟΣ — Δὲν ξερῶ ποτέ τις πλάνες τῆς ζωῆς μου. Ἄλλὰ δὲν εἶναι καὶ τρόπος νὰ τις ξεχάσῃ κανεὶς. Ὅσο βαθεῖα κι' ἂν εἶναι χωμένες στὴ μνήμη μας, τὸ φῶς μιᾶς ἀποκαλύψεως τις κάνει ζωηρότερες στὴ φαντασία μας, ἴσως πῶς ζωηρότερες ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ. Μπορεῖ νὰ ξεχάσῃ κανεὶς τις σωστές του ιδέες. Τὰ λάθη του καὶ τις πλάνες του θαρρῆ μιὰ στιγμὴ νὰ τὰ ξεναθυμηθῆ. Εἶναι οἱ βρυκόλακες ποῦ ξαναγενεῖον κάθε τόσο.

Ὁ ΜΑΘ. — Ἐλέγατε τότε...

Ὁ κ. ΑΣΦΟΣ. — Ναί! Ἐλεγα: «Νὰ ἕνας λαὸς, ποῦ πρέπει νὰ τὸν θαυμάσῃ κανένας, ξεχωριστὰ ἀπὸ τὰ αἰσθηματα τῆς καρδιάς μας. Ζῆ μετὰ τὴ ζωὴ του. Δὲν ἀνασκαλεῖται μέσα στυὸς τάφους, σὰν τὸ τσακάλι γιὰ νὰ βρῆ τὴν τροφή του, ὅπως κάνουν' ἑμεῖς. Δὲν τρέφεται μετὰ χίμαιρες καὶ φαντασίες. Δὲν τρέχει πίσω ἀπ' τις σκιές. Διεκδικεῖ τὰ δικαιώματά του στὴ ζωὴ, δουλεύει, πλουτίζει, πηγαίνει μπροστά, εἶναι δυνατός, ἔχει τὴ θέλησιν τῆς ζωῆς. Τὸ μέλλον εἶναι δικό του. Ἄς προσπαθῶμε νὰ τὸν μιμηθοῦμε!» Αὐτὰ ἔλεγα ἀπάνω κάτω. Ἡ ὄχι;

Ὁ ΜΑΘ. — Μοῦ φαίνεται πῶς σὰς ἀκούω. Τὸ ὄφρος σας ἦτανε μελαγχολικὸ καὶ ζηλόφθονο.

Ὁ κ. ΑΣΦΟΣ. — Μόνον ἐγώ; Ἐνας ἀπὸ τοὺς γνωστούς μυθιστοριογράφους μας ἔγραψε ἀλάκερο βιβλίον ἀπάνω στὸν ἴδιο τόνο. Ξερῶς τὸν «Ἀρχαιολόγος»: *Vos exemplaria Bulgara nocturne versate manu, versate diurna!* ἦτανε ὁ λόγος, ὁ πικρὸς λόγος τῆς ἡμέρας. Ζηλεύαμε! Ζηλεύαμε τὴ δύναμη, ποῦ δὲν εἶχαμε. Καὶ στὸν ἴδιο καιρὸ θαυμάζαμε...

Ὁ ΜΑΘ. — ἴσως ἐκεῖ ἦτανε τὸ λάθος μας. Κάθε δύναμις δὲν εἶναι ἀξία γιὰ νὰ θαυμασθῆ. Ὑπάρχουν καὶ κτηνώδεις δυνάμεις, ποῦ...

Ὁ κ. ΑΣΦΟΣ. — Σὲ σταματῶ. Κάθε δύναμις εἶναι ἀξία νὰ θαυμασθῆ. Ὁ δυνατὸς ἄνθρωπος εἶναι γενναῖος, εὐκρινής, τίμιος, ἀξιος τῆς ἐμπιστοσύνης μας. Τὸ λάθος μας ἦτανε ἄλλο. Πήραμε γιὰ δύναμη κατὰ τι, ποῦ ἐμοιάζε μετὰ δύναμη, ἀλλὰ δὲν ἦτανε. Τί ἦτανε ἀκριβῶς πᾶσι νὰ μᾶς τὸ δείξη καὶ νὰ μᾶς τὸ ξεκαθαρίσῃ αὐτὴ ἡ δοκιμασία, ποῦ περνοῦμε ὅλοι οἱ Βαλκανικοὶ λαοί, στὶς μεγάλες καὶ δύσκολες αὐτὲς ἡμέρες. Γιὰ τὰ ἔθνη ὅπως καὶ γιὰ τὰ ἄτομα χρειάζεται μιὰ κρίσιμη στιγμὴ, γιὰ νὰ φανερωθῶν τί εἶναι. Τὸ θράσος; ἡ αὐθάδεια, ἡ ψευτιά, ἡ ὑποκρισία, μποροῦν νὰ περάσουν συχνά γιὰ ἀρετὲς, φορῶντας τὴ μάσκα τῆς δυνάμεως, τοῦ θάρρους, τῆς ἀξίας, τῆς εὐγένειας ἀκόμα. Ὅταν πέφτῃ ἡ μάσκα, παρουσιάζεται ἀνέλπιστα ὁ βάρβαρος, ὁ δειλός, ὁ ἀρπᾶξ, ὁ ψεύτης...

Ὁ ΜΑΘ. — Κ' ἡ μάσκα ἔπεσε.

Ὁ κ. ΑΣΦΟΣ. — Ἐπεσε μετὰ τὸ φῶσμα τοῦ ἡρωϊκοῦ ἀνέμου. Ὁ δυνατὸς φάνηκε κακοπίστος καὶ ἀνεὐκρινής, τὸ καλλικαὶ θυσιαστής τῶν ἀδυνάτων, ὁ πολιτισμένος, μετὰ τις ἀκαδημίες του καὶ τὰ θέατρά του, σκιὰς τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀνήλικων, ὁ περὶ φανός

κι' ἀκατάδεχτος γυναικοῦλα τῆς ὀξέπορας ψεύτρα καὶ κουκουσουέρα, ὁ ἄρχοντας τῆς ἡμέρας ὀρνιθοκλέφτης τῆς νόχτας. Αὐτὸς ποῦ δὲν ἔσκαφε στοὺς τάφους τῶν προγόνων του, γιὰ νὰ βρῆ τὴν τροφή του, — καὶ τὸν καμαρώναμε, ἐλαιοβλογώντας τὴν δική μας προγονοπληξία — σκάβει τώρα, σὰ χειρότερο τσακάλι, στοὺς ξένους τάφους, τυμβωρύχος, γυρεύοντας νὰ βρῆ μιὰ ξένη περικεφαλαία γιὰ νὰ τὴ φορέσῃ στὸ κεφάλι του, προγονοκλήκτος ἀληθινὸς τῶν... Ξένων προγόνων! Αὐτὸς εἶναι ποῦ τὸν ξηλέψαμε καὶ ποῦ τὸν στήσαμε παράδειγμα καὶ καμᾶρι μπροστά μας.

Ὁ ΜΑΘ. — Καὶ ὁμως! ἴσως γιὰ τὴν προκοπὴ καὶ γιὰ τὴν ἐπιγραφῆν στὸν κόσμον νὰ εἶναι καλύτερα ὀπλισμένος αὐτὸς ἀπὸ μᾶς.

Ὁ κ. ΑΣΦΟΣ. — Ποτέ! Δὲν εἶμαι ἰδεολόγος. Ἄλλὰ τίποτε δὲν προκόβει παντοεινὰ στὸν κόσμον, ποῦ δὲν στηρίζεται ἀπάνω στὴν ἀλήθειαν, τὴν τιμὴ καὶ τὴν εὐλικρινείαν. Αὐτὸς δὲν εἶναι μοναχὰ νόμος ἠθικός, εἶναι καὶ νόμος φυσικός. Καὶ τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἀκόμα στηρίζονται ἀπάνω σὲ κάποιους νόμους, ποῦ θὰ μπορούσε νὰ τοὺς ἀνομάσῃ κανένας ἠθικός. Μὴν ἔχῃς καμᾶ ἀμφιβολία.

Ὁ ΜΑΘ. — Ὁ ψεύτης κι' ὁ κλέφτης τὴν πρώτη μέρα χαιρέταται...

Ὁ κ. ΑΣΦΟΣ. — Ἄν θέλλῃς καὶ Ἱταλικά, ἄς τὸ ποῦμε κι' ἄλλως: La festa dei baronni rosso dura.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Θέατρον Κυβέλης: Στρίνδβεργ «Ὁ πατέρας»

Εἰς τὸ θέατρον Κυβέλης ἐπέπνευσεν αἰφνης ἰσχυρὰ ἔκπνοή τῆς μεγάλης Τέχνης ἢ μεγαλοφυΐα τοῦ Στρίνδβεργ παρὰ τὴν περίπου ἀδυσώπητον ἱταμότητά της, περίπου ἀδυσώπητον, — διότι ποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ μερικὰ λυρικά τρυφερώτατα μέρη; — ἀποκαθίλωσεν ἐπὶ διελθὴν ἑσπέραν τελείως ἀνίτητον τὸ ἀνησυχῶτερον τῶν θεατρικῶν κοινῶν, τὸ ἀθηναϊκόν! Ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Στρίνδβεργ διεργηνομένη ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ κ. Θωμᾶ Οἰκονόμου. Ἀναμφισβητήτως αἱ ἐμφανίσεις τοῦ Ἑλλήνος καλλιτέχνητος ὄχι μόνον διότι εἶνε τόσῳ σπάνια εἶνε καὶ τόσῳ καλά. Ὁ εἰς τὸ «Σπίτι τῆς Κούκλας» ὡς ἱατρὸς Ράγκ «ἐπιφόβως καλός», καθὼς ἔγραψα κάποτε εἰς τὴν στήλην αὐτὴν διεργηνομένων τὴν κρίσιν ἀτιθιδος ἢ ὅποια ἦτο καὶ κρίσις μου, εἰς τὸν «Πατέρα» τοῦ Στρίνδβεργ κατεδείχθη ἀρστος. Ὁ ἀσθενικός καὶ ὡσάν καχεκτικός, ἔσχε πολὺ τὸ ὑπερῶχος νευροπαθὲς ἀλλὰ καὶ νευρῶδες, τὸ σφικτοδεμένον, τὸ ἐντονον, τὸ σθεναρόν, τὸ εὐθύθυμον καὶ πολὺρρυθμον, τὸ πλουσιώτατα ἐναλλάσσον εἰς τόνον καὶ εἰς χροῖον, τὸ ὀξέως ἐκαρηγνόμενον καὶ ἐν ταύτῳ συγκαταθήμενον, τὸ ἐναργῶς ἐκδηλούμενον ἀλλὰ καὶ τόσῳ πάντοτε ἑσωτερικόν. Καὶ ὅσ' ἑτέρου εἶς τὰ ὡς ἔνοι λυρικά τρυφερώτατα μέρη, τὸ παράπρονόν του ἦτο ὡς ν' ἀνέβλυζεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν πηγὴν τῆς ἀνδρικῆς αἰσθητικότητος, ἢ ὅποια δὲν ἠδύνατο πλεῖον νὰ εἶνε παρ' αὐτῷ εἰμὴ πηγὴ ὀδύνης. Ὅσοι τὸν ἤκουσαν δὲν θὰ τὸν λησμονήσουν ποτέ νοσταλγοῦντα τοὺς πρώτους

Ὁ ὕπνος καὶ τὰ ὄνειρα ὑπὸ N. Vaschide, μετάφρ. N. Κουντουριώτου. Ἀθήναι, Φιλοσοφικὴ καὶ Κοινωνιολογικὴ Βιβλιοθήκη Φέξη, δροαχ. 4.

Ἰγνωτισμὸς καὶ ὑποβολή ὑπὸ Wilhelm Wundt, μετάφρ. Ἀντ. Πολυμέρη. Ἀθήναι, Φιλοσοφικὴ καὶ Κοινωνιολογικὴ Βιβλιοθήκη Φέξη, δροαχ. 3.

Ἀπόκρυφος ἐπιστήμη καὶ ψυχισμὸς ὑπὸ G. Encausse (Paris), μετάφρ. N. Κουντουριώτου. Ἀθήναι, Φιλοσοφικὴ καὶ Κοινωνιολογικὴ Βιβλιοθήκη Φέξη, δρ. 4.

Τραγοῦδια τοῦ Γένους, ὑπὸ Ρήγα Ραγια. Ἀθήναι, ἔκδοσις «Πανελληνίου Κράτους», δροαχ. 2.

Τὰ Διδακτικὰ βιβλία τοῦ Γεωργίου I. Δέρβου ὑπὸ Δημητρίου I. Χαϊμανῶτα διδάκτορος τῆς Θεολογίας. Ἀθήναι, ἐκ τοῦ Ἀθηναίου Τυπογραφ.—Εἰς τὸ ὀλίγοσέλιδον φυλλάδιόν του ὁ συγγραφεὺς παρουσιάζει διάφορα σφάλματα, ποῦ, καθὼς λέγει, εἶρε εἰς τὰ Διδακτικὰ βιβλία τοῦ καθηγητοῦ κ. Δέρβου. Ἐνα ἐξ αὐτῶν εἶναι ὅτι ὁ κ. καθηγητὴς ἀναβιβάζει τοὺς Ἀποστόλους εἰς δέκα τρεῖς.

Ἡ Τουρκία εὐγλωσσόσα.—(Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐνεργητικῆς ὑπὸ τοῦ στατηοῦ ἐν Ρόδῳ ἀπογραφῆς καὶ τῆς ἀκρῆβειας τῶν ἀριθμῶν του).

Ὁ Μπουλτανὴν ἔκως ἐνεφανίσθη εἰς Λονδίνον διὰ τὰ διαμαρτυρηθῆ κατὰ τῶν ἑλλ. βιοτογραφῶν.

Ὁ Μπουλτανὴν, Ὑπουργὸς τῆς Ἐκπαίδεως καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἐν Ἀλβανίᾳ.

Ἡ στέψις τοῦ Κεμάλ Βέη

Ὁ Κεμάλ Βέης, ὁ πρόεδρος τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀλβανίας.

Ἀπὸ τῆν «Ἐστία»